Program nauczania języka niemieckiego

jako języka sąsiada

I etap edukacyjny

(klasy 1-3)

Projekt:

***Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji – kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania*, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej – Program Współpracy INTERREG V A Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia / Polska w ramach celu „Europejska Współpraca Terytorialna“ Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR)**

Opracowanie autorskie:

Małgorzata Bielicka, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

Magdalena Olpińska-Szkiełko, Uniwersytet Warszawski

przy współpracy zespołu ekspertek:

Emilii Borkowskiej

Anety Goch

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Spis treści:

1. **Podstawy prawne**
2. **Założenia programowe:**
    - **2.1. Podstawy teoretyczne**
    - **2.2. Adresaci programu**
    - **2.3. Warunki powodzenia programu**
3. **Cele programu:**
    - **3.1. Cele poznawcze**
    - **3.2. Cele społeczne**
    - **3.3. Cele językowe**
4. **Treści nauczania**
5. **Metody nauczania**
6. **Materiały dydaktyczne**
7. **Kontrola osiągnięć uczniów:**
    - **7.1. Oczekiwane efekty programu**
    - **7.2. Pomiar osiągnięć**
8. **Bibliografia**
    - **8.1. Edukacja wczesnoszkolna**
    - **8.2. Literatura dziecięca**
    - **8.3. Czasopisma dla dzieci**
    - **8.4. Książki przyrodoznawcze**
    - **8.5. Nauka czytania i matematyka**
    - **8.6. Literatura przedmiotu**

1. Podstawy prawne

Podstawę prawna programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w klasach 1-3 stanowią:

- USTAWA z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe, Dz.U. 2017 poz. 59.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia

ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz. U. 2017 poz. 356.

- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli, Dz.U. 2019 poz. 502.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 1 marca 2019 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, Dz. U. 2019 poz. 465.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Dz. U. 2019 poz. 639.
- TRAKTAT między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z dnia 17 czerwca 1991 r.
- UMOWA między rządem RP a rządem RFN o współpracy kulturalnej z dnia 14 lipca 1997 r., Dz. U. 1999 Nr 39, poz. 379.

2. Założenia programowe

2.1. Podstawy teoretyczne

Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na I etapie edukacyjnym nawiązuje do koncepcji kanadyjskiej koncepcji immersji[1], która zakłada, że język drugi jest środkiem komunikacji i środkiem przekazu wiedzy na lekcjach wybranych przedmiotów szkolnych obok lub zamiast języka ojczystego dzieci. Termin „język" (język ojczysty, język drugi/obcy) należy rozumieć w sensie ludzkiej właściwości (wiedzy i umiejętności) posługiwania się formami wypowiedzi adekwatnie do sytuacji komunikacyjnej[2]. Na I etapie edukacyjnym, podobnie jak w przedszkolu, nie odbywa się jeszcze formalna nauka języka drugiego (pierwszego języka obcego nowożytnego, L2), natomiast uczniowie poznają ten język w ramach nauczania zintegrowanego. Proponowany tu program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada odpowiada założeniom koncepcji *early partial immersion* (wczesnej immersji częściowej), w której język drugi (tu: język niemiecki jako język sąsiada) pełni obok języka ojczystego dzieci (języka większości społecznej danego regionu lub kraju –

[1] W.E. Lambert & R.G. Tucker, 1972, *Bilingual Education of Children. The St. Lambert Experiment.* Genesee, Fred, 1987, *Learning through Two Languages. Studies of Immersion and Bilingual Education.*

[2] por. F. Grucza, 1988, *Zum Begriff der Sprachkompetenz, Kommunikationskompetenz und Kulturkompetenz*, a także: 1993, *Zagadnienia ontologii lingwistycznej: o językach ludzkich i ich (rzeczywistym) istnieniu* oraz 1996, *O przeciwstawności ludzkich interesów i dążeń komunikacyjnych, interkulturowym porozumiewaniu się oraz naukach humanistyczno-społecznych.*

tu: języka polskiego, L1) funkcję środka komunikacji i rozwoju wiedzy i umiejętności dzieci w klasach 1-3. Należy przy tym dążyć do tego, aby udział języka drugiego w realizacji treści nauczania zintegrowanego był jak największy – w optymalnym przypadku udział języka ojczystego i języka drugiego w rzeczywistości szkolnej wynosi około 50%/50%. Program jest także zgodny z zaleceniami Komisji Europejskiej promującymi wczesny początek nauczania języków obcych w krajach Unii Europejskiej (por. rozdz. 3.). Rozpoczęcie nauki języka drugiego w klasie pierwszej szkoły podstawowej, lub nawet już wcześniej – w przedszkolu i kontynuacja nauczania na I etapie edukacyjnym, znajduje swoje uzasadnienie w konsensusie naukowym i poza naukowym – w twierdzeniu, że w wieku przedszkolnym i we wczesnym wieku szkolnym języki obce są przyswajane w odpowiednich warunkach łatwiej, szybciej i skuteczniej niż w wieku późniejszym[3]. Oznacza to, że nauczanie języka w tak wczesnym wieku powinno odbywać się wedle zasad naturalnej akwizycji języka ojczystego – nauczanie języka drugiego w szkole podstawowej jest nauczaniem treści poprzez język drugi, a nie nauczaniem gramatyki i słownictwa. Należy pamiętać o tym, że do około 10 roku życia dzieci nie mają świadomości istnienia reguł gramatycznych, jakiekolwiek próby odwoływania się do tej świadomości w nauce języka drugiego na tym etapie nie przyniosą więc żadnych efektów.

Niniejszy program obejmuje cały I etap edukacyjny i dotyczy nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w ramach obowiązkowych zintegrowanych zajęć edukacyjnych. Nauczycielom realizującym program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w ramach obowiązkowych zajęć edukacyjnych (edukacja polonistyczna, edukacja matematyczna, edukacja społeczna, edukacja przyrodnicza, edukacja plastyczna, edukacja techniczna, edukacja informatyczna, edukacja muzyczna i edukacja językowa – język obcy nowożytny – tu język niemiecki jako język sąsiada) pozostawiona jest decyzja w sprawie dokonania podziału godzin w każdej klasie na poszczególne obowiązkowe zajęcia edukacyjne, pełna swoboda manewrowania treściami przedmiotowymi, jak również swoboda w wyborze sposobu realizacji materiału nauczania i doborze materiałów dydaktycznych (por. Rozp. MEN z dnia 3 kwietnia 2019 r., Dz. U. 2019 poz. 639)[4]. Program uwzględnia przewidywany na koniec I etapu edukacyjnego zakres kompetencji komunikacyjnej w języku

[3] por. E. Lang, 2014, *Teoria i praktyka nauczania języków obcych w szkole podstawowej. Lingwistyczne i dydaktyczne podstawy koncepcji programu nauczania języka angielskiego i francuskiego w klasach I-IV.*

[4] Zgodnie z Rozp. MEN z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół „w klasach I–III szkoły podstawowej (I etap edukacyjny – edukacja wczesnoszkolna) podziału godzin w każdej klasie na poszczególne obowiązkowe zajęcia edukacyjne […] dokonuje nauczyciel prowadzący te zajęcia. W przypadku powierzenia prowadzenia zajęć z zakresu edukacji plastycznej, edukacji informatycznej, edukacji muzycznej, wychowania fizycznego lub edukacji językowej – języka obcego nowożytnego nauczycielom […] innym niż nauczyciel, któremu powierzono prowadzenie edukacji wczesnoszkolnej, tygodniowy wymiar godzin tych zajęć wynosi dla: […] edukacji językowej – języka obcego nowożytnego – po 2 godziny w każdej klasie."

drugim (zob. rozdz. 7.), co ma ułatwić nauczycielom opracowanie szczegółowych planów nauczania, wybór odpowiednich zadań i ćwiczeń oraz kontrolę osiągnięć uczniów.

2.2. Adresaci programu

Adresatami programu są dzieci uczęszczające do szkół podstawowych na I etapie edukacyjnym, tj. w klasach 1-3. Program jest kierowany do uczniów z wszystkich szkół ze szczególnym uwzględnieniem szkół z rejonu przygranicznego.

2.3. Warunki powodzenia programu

Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na I etapie edukacyjnym opiera się na wynikach badań naukowych, prowadzonych na całym świecie, które jednoznacznie potwierdzają sukces edukacyjny nauczania dwujęzycznego opartego na koncepcji kanadyjskiej immersji [5]:

- w zakresie rozwoju kompetencji języka ojczystego uczniowie w programach zintegrowanego nauczania języka drugiego i przedmiotów niejęzykowych osiągają wyniki równie dobre, lub nawet lepsze niż ich rówieśnicy w klasach jednojęzycznych,
- w dziedzinie rozwoju poznawczego i osiągnięć w poszczególnych przedmiotach szkolnych (szczególnie w matematyce) uczniowie w programach nauczania zintegrowanego często osiągają wyniki lepsze niż ich rówieśnicy w klasach jednojęzycznych,
- w zakresie kompetencji języka drugiego uczniowie w programach nauczania zintegrowanego z reguły rozwijają sprawności receptywne na poziomie porównywalnym do jednojęzycznych użytkowników rodzimych języka drugiego, natomiast nie osiągają tak dobrych wyników w rozwoju sprawności produktywnych – jest to uzasadnione ograniczonym w porównaniu do mówców rodowitych kontaktem z językiem drugim,
- uczniowie w programach nauczania zintegrowanego osiągają natomiast poziom kompetencji drugiego języka nieporównywalnie wyższy od poziomu osiąganego przez uczniów w tradycyjnych programach nauki języka obcego, w szczególności osiągają oni poziom „dojrzałości akademickiej" (*academic achievement*) w obydwu językach, czyli poziom kompetencji językowej umożliwiający „użycie języka jako instrumentu myślenia i operacji poznawczych"[6].

[5] Szczegółowy przegląd badań w: M. Olpińska-Szkiełko, 2013 oraz M. Bielicka, 2017 a i b.
[6] C. Baker, 2001, *Foundations of bilingual Education and Bilingualism,* s.11.

Aby osiągnąć podobny sukces programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na I etapie edukacyjnym, muszą zostać spełnione określone warunki:

- Kontakt z językiem drugim (tu: niemieckim) w szkole powinien być możliwie intensywny – należy dążyć do 50% udziału tego języka w obowiązkowych zintegrowanych zajęciach edukacyjnych.
- Kontakt z językiem drugim powinien być długi i nieprzerwany – należy zapewnić kontynuację programu na wszystkich etapach edukacyjnych.
- Wszyscy uczestnicy programu: nauczyciele, uczniowie, dyrekcja szkoły i rodzice powinni znać, rozumieć i akceptować zasady edukacji dwujęzycznej i się do nich stosować.
- Nauczyciele biorący udział w programie powinni legitymować się odpowiednimi kwalifikacjami: kompetencją dydaktyczną w zakresie nauczania zintegrowanego, kompetencją w zakresie języka ojczystego uczniów, kompetencją w zakresie języka drugiego umożliwiającą swobodne i profesjonalne prowadzenie zajęć w tym języku. Dla zapewnienia ciągłości i skuteczności pracy dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej jest wskazane, aby zajęcia języka niemieckiego jako języka sąsiada prowadził ten sam nauczyciel, który prowadzi zajęcia edukacji wczesnoszkolnej w klasie 1-3. W przypadku, kiedy jest to niemożliwe, nauczyciel języka niemieckiego i wychowawca danego oddziału szkolnego powinni przez cały czas stale i ściśle współpracować ze sobą we wszystkich kwestiach dotyczących realizacji programu (por. Rozp. MEN z dnia 3 kwietnia 2019 r., Dz. U. 2019 poz. 639).
- W celu realizacji programu warto zorganizować salę zajęć tak, by umożliwiała jego wdrożenie. Sala powinna być przestronna z kącikami tematycznymi, gazetkami ściennymi, z dostępem do sprzętu elektronicznego: wyposażona w laptop, ekran i projektor.
- Program zakłada kontakt z jak największą liczbą natywnych użytkowników mowy. Z tego względu nauczyciele powinni organizować spotkania z ekspertami, rówieśnikami czy osobami ze środowisk kultury, sportu i nauki. Uczniowie powinni wyjeżdżać na wycieczki do regionu sąsiada, jak i często przyjmować gości z Niemiec w swoich szkołach.

Ponieważ programy wczesnej nauki języków obcych w Polsce, w tym program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada, należą wciąż do „eksperymentalnych" form edukacyjnych, co wiąże się z brakiem odpowiednich programów kształcenia i doskonalenia nauczycieli, brakiem odpowiednich materiałów dydaktycznych, szczegółowych planów nauczania poszczególnych przedmiotów niejęzykowych w języku drugim itp., nauczyciele biorący udział w programie muszą zdawać sobie sprawę z tego, że podejmują trudne

wyzwanie, które wymaga od nich pewnych nakładów pracy. Od ich inwencji twórczej, kompetencji i odpowiedzialności zależy:

- ukształtowanie planu nauczania w zakresie wczesnoszkolnej edukacji zintegrowanej (edukacja polonistyczna, edukacja matematyczna, edukacja społeczna, edukacja przyrodnicza, edukacja plastyczna, edukacja techniczna, edukacja informatyczna, edukacja muzyczna, wychowanie fizyczne i edukacja językowa – język obcy nowożytny – tu: język niemiecki jako język sąsiada),
- wybór treści przedmiotowych realizowanych w języku polskim i języku niemieckim,
- wybór materiału językowego niezbędnego do realizacji treści przedmiotowych w języku niemieckim,
- wybór lub tworzenie odpowiednich materiałów dydaktycznych,
- wybór odpowiednich form pracy na lekcji,
- obserwacja i pomiar osiągnięć uczniów w zakresie edukacji wczesnoszkolnej,
- doskonalenie własnej kompetencji językowej w zakresie języka niemieckiego,
- doskonalenie swojej kompetencji dydaktycznej w zakresie problematyki wczesnego zintegrowanego nauczania języka obcego/drugiego.

3. Cele programu

3.1. Cele poznawcze

Cele poznawcze programu są w pełni zgodne z ogólno-wychowawczymi celami nauczania określonymi w Podstawie programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej […] (Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356) oraz z celami nauczania poszczególnych przedmiotów niejęzykowych (z zakresu edukacji polonistycznej, matematycznej, społecznej, przyrodniczej, plastycznej, technicznej, informatycznej, muzycznej, językowej i wychowania fizycznego). Dodatkowe cele poznawcze realizowane dzięki zastosowaniu języka niemieckiego jako języka komunikacji i narzędzia rozwoju poznawczego w ramach zintegrowanych zajęć edukacji wczesnoszkolnej są zgodne z zaleceniami Komisji Europejskiej dotyczącymi rozwoju europejskiego „społeczeństwa wiedzy”[7]. Do najważniejszych celów poznawczych programu należy:

- stwarzanie uczniom jak najlepszych możliwości ogólnego rozwoju poznawczego,

[7] *Promoting language learning and linguistic diversity*, 2004.

- rozwój strategii uczenia się przez całe życie (*lifelong learning*), w tym także uczenia się języków (*lifelong language learning),*
- stworzenie podstaw rozwoju wszechstronnej wiedzy o sobie, swoim środowisku i świecie dzięki konfrontacji z różnorodnymi źródłami informacji w języku ojczystym i drugim,
- rozbudzenie zainteresowania nauką przedmiotów niejęzykowych, a także nauką języków,
- umożliwienie rozwoju wiedzy z zakresu edukacji polonistycznej, matematycznej, społecznej, przyrodniczej, plastycznej, technicznej, informatycznej, muzycznej, językowej i wychowania fizycznego odpowiedniej dla I etapu edukacyjnego poprzez zastosowanie instrukcji w języku drugim (tu: niemieckim),
- rozwój krytycznego, logicznego i twórczego myślenia oraz umiejętności rozwiązywania problemów,
- rozwój aktywności twórczej,
- rozwój podstaw autonomii uczących się,
- kształtowanie postaw prezentowania i obrony własnego punktu widzenia, rozbudzenie wiary we własne możliwości.

3.2. Cele społeczne

Cele społeczne programu są ściśle związane z celami poznawczymi. Życie w integrującej się Europie wymaga od jej obywateli akceptacji i przystosowania się do wielojęzyczności i różnorodności kulturowej. W regionach przygranicznych znaczenie poznawania i rozumienia języka i kultury sąsiada odgrywa szczególnie ważną rolę – jest kluczem do porozumienia się w regionie. Dlatego do najważniejszych zadań szkoły należy:

- kształtowanie osobowości i tożsamości uczniów,
- rozwijanie wiedzy o najbliższym otoczeniu uczniów, ich mieście, regionie, kraju, jego historii i kulturze, a także regionie i kraju sąsiada,
- rozbudzanie szacunku i tolerancji dla innych kultur, odmiennych tradycji, systemów wartości i obyczajów,
- kształtowanie postaw wzajemnego zrozumienia i otwartości wobec poglądów innych ludzi,
- rozwój umiejętności współpracy w grupie, postawy dialogu i wspólnego rozwiązywania problemów,

- umożliwienie uczniom odnalezienia swojego miejsca w społeczności wielokulturowej.

3.3. Cele językowe

Cele językowe zajmują w programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada szczególnie ważne miejsce. Zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do życia w wielojęzycznej i zróżnicowanej kulturowo Europie i w świecie. Znajomość języków obcych jest dla osiągnięcia tego celu niezbędna i powinna być od samego początku propagowana przez szkołę. Nadrzędnym celem programu jest rozwój kompetencji komunikacyjnej uczniów na poziomie dwujęzyczności funkcjonalnej, tzn. zdolności posługiwania się zarówno językiem ojczystym, jak i językiem niemieckim w życiu zawodowym i osobistym. Proces rozwoju językowego jest procesem długotrwałym, zatem na I etapie edukacyjnym mogą zostać stworzone podstawy rozwoju kompetencji dwujęzycznej, której poziom funkcjonalny uczniowie mogą osiągnąć pod warunkiem kontynuacji programu na wszystkich etapach edukacyjnych. Dalszym celem programu edukacji dwujęzycznej jest stworzenie podstaw nabywania kolejnych języków obcych w myśl zaleceń Komisji Europejskiej, które zakładają, iż każdy obywatel Unii Europejskiej powinien znać co najmniej trzy języki: swój język ojczysty oraz dwa inne języki europejskie[8].

Cele językowe na I etapie edukacyjnym to przede wszystkim:

- rozwój kompetencji języka polskiego,
- akceptacja przez dzieci języka niemieckiego jako instrumentu poznania, zdobywania wiedzy, pracy na zajęciach zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej,
- wyrównanie indywidualnych różnic językowych uczniów (w języku polskim i niemieckim),
- pogłębianie wiedzy i umiejętności językowych ukształtowanych na etapie edukacji przedszkolnej,
- rozwój kompetencji językowej na poziomie pozwalającym na aktywne uczestniczenie w zajęciach edukacyjnych prowadzonych w języku niemieckim,
- rozwój kompetencji komunikacyjnej w sensie rozumienia i wyrażania treści (rozwój receptywnych i produktywnych sprawności językowych),
- rozwój kompetencji pragmatycznej w sensie umiejętności używania języka odpowiednio do sytuacji komunikacyjnej,
- rozwój kompetencji interkulturowej,

[8] *Promoting language learning and linguistic diversity*, 2004.

- rozwój strategii uczenia się języków.

W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada wielką wagę przykłada się do rozwoju kompetencji dzieci w zakresie ich języka ojczystego. W tym języku odbywa się nauka czytania i pisania. Program zakłada, że na I etapie edukacyjnym nie odbywa się natomiast formalna nauka języka niemieckiego. Rozwój kompetencji w zakresie języka niemieckiego, który jest narzędziem komunikacji i interakcji na niektórych zajęciach edukacji wczesnoszkolnej, jest zatem „produktem ubocznym" rozwoju poznawczego dzieci i rozwoju wiedzy z zakresu edukacji polonistycznej, matematycznej, społecznej, przyrodniczej, plastycznej, technicznej, informatycznej, muzycznej i wychowania fizycznego dzięki zastosowaniu instrukcji i materiałów dydaktycznych w języku niemieckim. W tym procesie należy zwrócić uwagę na następujące aspekty:

- w początkowej fazie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada należy rozwijać szczególnie sprawności rozumienia ze słuchu – poprzez intensywne słuchanie dzieci uczą się rozpoznawać i rozumieć jednostki leksykalne na podstawie kontekstu językowego i sytuacyjnego,
- rozwój sprawności rozumienia ze słuchu odbywa się dzięki percepcji i przetwarzaniu informacji językowej w zrozumiałych dla dzieci sytuacjach komunikacyjnych oraz dzięki wielokrotnym powtórzeniom istotnych słów, wyrażeń i treści,
- rozwój sprawności rozumienia ze słuchu stanowi podstawę rozwoju sprawności mówienia – początkowo mówienia naśladowczego (reproduktywnego), a potem mówienia produktywnego (kreatywnego),
- usystematyzowana nauka czytania i pisania w L2 rozpoczyna się z przesunięciem czasowym w stosunku do nauki czytania i pisania w L1; nauczyciel sam podejmuje decyzję o początkach rozwijania sprawności pisania i czytania w L2,
- rozwój sprawności czytania polega przede wszystkim na rozwoju strategii samodzielnego rekonstruowania treści tekstów pisanych – rozumienia jednostek leksykalnych na podstawie kontekstu, odnajdywania najważniejszych informacji w tekście itp.
- nauka pisania w języku drugim na I etapie edukacyjnym polega na podejmowaniu prób przepisywania, grupowania, czy przyporządkowywania znanych słów i wyrażeń, dzięki czemu dzieci zaznajamiają się z zasadami ortografii, które ułatwią im rozwój sprawności pisania na dalszych etapach edukacji.

Szczegółowe cele językowe w zakresie rozwoju poszczególnych sprawności językowych:

Słuchanie

Opis sprawności	**Cały etap edukacyjny, bez podziału na poszczególne klasy**
Rozumienie poznanych słów i wyrażeń dotyczących wybranego obszaru tematycznego	x
Rozumienie poleceń wychowawców dotyczących ogólnych zasad porządkowych obowiązujących w szkole / klasie (i odpowiednie reagowanie na nie)	x
Rozumienie poleceń i instrukcji wychowawców dotyczących gier, zabaw i zajęć dydaktycznych w szkole / klasie (i odpowiednie reagowanie na nie)	x
Rozumienie poznanych wierszyków, piosenek, wyliczanek itp.	x
Rozumienie opowiadań, historyjek, bajek itp., opowiadanych przez wychowawców lub nagranych na nośnik dźwięku (po kilkakrotnych wysłuchaniu)	x
Rozumienie wypowiedzi wychowawców dotyczących treści zajęć dydaktycznych	x

Mówienie

Opis sprawności	**Cały etap edukacyjny, bez podziału na poszczególne klasy**
Powtarzanie poznanych słów i zwrotów dotyczących wybranego obszaru tematycznego	x
Powtarzanie z pamięci poznanych wierszy, piosenek, wyliczanek, odgrywanie scenek itp.	x
Naśladowanie poprawnej wymowy i intonacji języka niemieckiego (w powtarzanych z pamięci wypowiedziach w języku niemieckim, wierszykach, wyliczankach itd.)	x
Udzielanie krótkich odpowiedzi na pytania i polecenia	x

wychowawcy (jeśli sytuacja wymaga reakcji werbalnej)	
Używanie często powtarzanych wyrażeń językowych, które towarzyszą codziennym sytuacjom w szkole: np. powitanie, pożegnanie, dziękowanie, przepraszanie itp.	x
Przedstawianie się i opowiadanie o sobie	x
Wyrażanie własnych opinii, odczuć i potrzeb	x
Spontaniczne tworzenie wypowiedzi dotyczących treści zajęć dydaktycznych, gier i zabaw oraz sytuacji codziennych w szkole	(x)
Zwracanie się do wychowawcy w języku niemieckim	(x)

Czytanie i pisanie

Opis sprawności	**Cały etap edukacyjny, bez podziału na grupy wiekowe**
Pierwsze próby czytelnicze i pisarskie: rozpoznawanie liter, wyrazów, dopasowywanie znanych słów do obrazków, próby odwzorowywania liter, wyrazów itp.	x

4. Treści nauczania

W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na I etapie edukacyjnym treści nauczania są ściśle skorelowane i uzależnione od zakresu treści edukacji wczesnoszkolnej. Treści te nie różnią się od treści nauczania realizowanych w języku ojczystym – por. Tabela 1 poniżej.

O tym, które treści nauczania są realizowane w języku ojczystym, a które w języku drugim, decyduje sam nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej (lub – w przypadku powierzenia prowadzenia zajęć z zakresu edukacji językowej nauczycielowi innemu niż nauczyciel, któremu powierzono prowadzenie edukacji wczesnoszkolnej – nauczyciel języka niemieckiego w ścisłej współpracy z nauczycielem edukacji wczesnoszkolnej). W gestii nauczyciela leży także wybór konkretnych tematów oraz kolejność ich realizacji. Tematy realizowane w języku ojczystym lub języku niemieckim mogą być ustalane z wyprzedzeniem, tzn. na początku roku szkolnego lub semestru, albo też na bieżąco w zależności od potrzeb i

zainteresowań uczniów (planowanie otwarte). W planowaniu treści przedmiotowych należy uwzględnić zasadę spiralnego układu materiału (por. rozdz. 5.).

W ramach programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na I etapie edukacyjnym nie odbywa się formalna nauka języka drugiego, dlatego nie ustala się oddzielnych treści językowych (leksykalnych i gramatycznych), które należy wprowadzić na tym etapie. Wprowadzane treści językowe – głównie słownictwo i wyrażenia „fachowe" charakterystyczne dla danego zakresu edukacji wczesnoszkolnej oraz rutynowe wyrażenia dotyczące organizacji lekcji – są ściśle skorelowane z treściami nauczania poszczególnych zajęć edukacyjnych. Ich wybór zależy od tego, w jakim stopniu są one potrzebne do realizacji treści nauczania z danego zakresu edukacyjnego – por. Tabele: 2, 3a-c, 4a-c i 5 poniżej.

Progresja rozumiana jako rozwój kompetencji gramatycznej na tym etapie nie ma sensu. Zakres słownictwa natomiast ustala nauczyciel. To samo dotyczy wyboru struktur językowych niezbędnych w prowadzeniu lekcji, takich jak na przykład:

- powitanie, sprawdzenie obecności, formy zwracania się do nauczyciela i innych dzieci, pożegnanie itp.,
- zachowanie porządku w klasie,
- zachowanie dyscypliny podczas pracy,
- przygotowanie pomocy i przyborów szkolnych potrzebnych do pracy na lekcji,
- typowe zadania przedmiotowe itp.

Nauczyciel decyduje także o tym, które wyrażenia językowe uczniowie powinni opanować produktywnie (używać ich podczas lekcji), a które tylko receptywnie (rozumieć prezentowane treści, rozumieć i wypełniać polecenia nauczyciela). Dla I etapu edukacyjnego charakterystyczne jest to, że uczniowie w dużo większym stopniu rozwijają sprawności receptywne, aniżeli sprawności produktywne w zakresie języka drugiego. Fakt ten należy uwzględnić w planowaniu materiału nauczania.

Poniższa tabela zawiera propozycje treści tematycznych, tekstów, jak i ćwiczeń, projektów czy innych aktywności. Są to tylko wybrane przykłady, które ilustrują, jakie materiały i o jakim poziomie merytorycznym i językowym może nauczyciel zastosować na swoich lekcjach.

TABELA 1: TREŚCI NAUCZANIA ZGODNIE Z PODSTAWĄ PROGRAMOWĄ (ELEMENTARZ XXI WIEKU), DO REALIZACJI W CAŁOŚCI LUB CZĘŚCIOWO W JĘZYKU NIEMIECKIM

TREŚCI / TEMATY	KLASA I	KLASA II	KLASA III	PRZYKŁADOWE ŚRODKI JĘZYKOWE / MATERIAŁY I ZADANIA W JĘZYKU NIEMIECKIM
SZKOŁA	• w szkole jest wesoło: nasza klasa, przybory szkolne, • chcemy się lepiej poznać: hobby, zwierzęta domowe, ulubione potrawy, ulubione zabawki, ulubione zajęcia,	• przybory szkolne cd. • osoby w szkole: dyrektor, sekretarka, woźny/a, pielęgniarka, pedagog, • hobby → kolekcjonowanie, • zwierzęta domowe → jak o nie dbać • ulubione zajęcia → każdy jest w czymś dobry	• ulubione zajęcia → każdy jest w czymś dobry → sporty	***Schulsachen:*** *Bleistift, Spitzer, Malkasten, Pinsel, Farbstift, Radiergummi, Block, Füller, Buch, Heft, Lineal, Federmäppchen, Turnzeug,* ***Schultasche****, Schere, Tafel, Kreide ...* *https://pl.pinterest.com/pin/38555041809488276 8/ (Pinterest wymaga zalogowania się),* ***Haustiere****: https://www.twinkl.fr/resource/de-t-t-909-haustiere-wortschatz-querformat* ***Hobbies:*** *Spielzeugsachen, Fahrrad, Roller, Fußball, Aktivität, Lebensmittel: Pommes Frites, Hamburger, Pizza, Eiscreme, Schokolade, Milch, Limonade, Cola…*
WAKACJE	• wspomnienie wakacji, • miejsca wypoczynku, • akcesoria wakacyjne • jedziemy na wakacje: • dokąd: mapa Polski, Europy • (→ też: WŁAŚCIWE ZACHOWANIE, telefony alarmowe)	• wspomnienie wakacji, • miejsca wypoczynku, • akcesoria wakacyjne cd. • jedziemy na wakacje: • dokąd: mapa Polski, Europy cd. kraje egzotyczne (np. piramidy, Wielka Rafa Koralowa itd.) (→ też: KRAJOBRAZY, WŁAŚCIWE ZACHOWANIE, zasady bezpieczeństwa) • co można zobaczyć/ usłyszeć/ poczuć w czasie wakacji: zmysły – czego się dowiadujemy dzięki	• podróż samolotem, • orientacja w terenie, • (→ też: KRAJOBRAZY, WŁAŚCIWE ZACHOWANIE, zasady bezpieczeństwa) • co można zobaczyć/ usłyszeć/ poczuć w czasie wakacji: zmysły – czego się dowiadujemy dzięki zmysłom	*Meer, Berge, Wald, See, Fluss, Dorf, Stadt, Großmutter, Großvater, Tante, Onkel, Cousin, Cousine,* *Rucksack, Hängematte, Drachen, Tauchmaske, Schlauch, Liegestuhl, Brille, Mütze, Hut, Sonnencreme, Badesachen, Sandformen, Sandschaufel, Schwimmflügel, Rettungsring, Schwimmring,* *Flughafen, Dokumentenkontrolle, Reisepass, Sicherheitskontrolle, Gepäckkontrolle, Kompass, Karte, Norden, Süden, Osten, Westen, Tageszeiten: Morgen, Mittag, Nachmittag, Abend, Sehenswürdigkeiten, Orientierungspunkte,* **Sinne des Menschen** (trudniejsze): https://kinder.wdr.de/tv/wissen-macht-

		zmysłom, np. https://www.schule-und-familie.de/wissen-wusstest-du-dass/professor-stachel-erklaert-kindern-die-welt/wie-funktionieren-unsere-sinne.html;		ah/bibliothek/kuriosah/mensch/bibliothek-wie-viele-sinne-hat-der-mensch-100.html
JESIEŃ	• owoce, • warzywa, • grzyby, • przyroda się zmienia, • pożytki jesieni [PROJEKT] • zajęcia w czasie deszczu,	• owoce, warzywa cd – które części jadamy, • rośliny użytkowe, co z nich robimy (→ też: WIEJSKA ZAGRODA), • piramida żywieniowa [PROJEKT], • przetwory domowe [PROJEKT], • grzyby jadalne i trujące,	• piramida żywieniowa cd. [PROJEKT], • przetwory domowe cd. [PROJEKT], • grzyby jadalne i trujące cd.	*Obst, Gemüse, Pilze,* *Blätter, Kastanien, Eicheln,* *gelb, rot, golden,* *Pommes Frites, Mehl, Chips, Öl…* *Wurzel, Stiel, Frucht, Blume, Knospe, Knolle, Samen, Körner,* ***Lebensmittelpyramide**:* https://frechefreunde.de/rezepte-fuer-kinder/freche-ernaehrungspyramide-fuer-kinder/ *https://pl.pinterest.com/pin/588142032558604221/?d=t&mt=signupOrPersonalizedLogin (Pinterest wymaga zalogowania się),* ***Hausgemachtes – Rezepte**:* *https://www.chefkoch.de/magazin/artikel/1836,0/Chefkoch/Marmelade-selber-machen.html* ***Pilze**: https://www.pilzfinder.de/pilze.html*
RODZINA	• drzewo rodzinne, • rodzeństwo, • zajęcia domowe, • posiłki,	• obowiązki domowe, • Dzień Babci i Dziadka, • pomagamy starszym (→ też: WŁAŚCIWE ZACHOWANIE), • zawody członków rodziny,	• zawody członków rodziny cd.	*Mutter, Vater, Schwester, Bruder, Großmutter, Großvater, Tante, Onkel, Cousin, Cousin,* ***Projekt: Wir machen einen Stammbaum,*** ***Hausarbeiten**:* *https://www.muetterberatung.de/welche-aufgaben-kinder-im-haushalt-uebernehmen-koennen/* ***Berufe**: https://www.azubiyo.de/berufe/a-z/*
BOŻE NARODZENIE	• Boże Narodzenie w Polsce i w Niemczech, • choinka, prezenty, zwyczaje, potrawy, podział obowiązków, porządki, kolędy, szopka itd. zob. niżej Tabele 2 i 5			
ZIMA	• sporty zimowe, • pomoc zwierzętom w	• zjawiska pogodowe w zimie, sporty zimowe cd.	• sporty zimowe cd. • olimpiada zimowa	*Was machen wir im Winter?* *einen Schneemann bauen, Eishockey spielen,*

	zimie,	• pomoc zwierzętom w zimie cd. • sen zimowy zwierząt,	• zwierzęta przygotowują się do zimy,	*Schneeball spielen, mit dem Schlitten fahren, Schlittschuh laufen, Ski laufen, Skilanglauf lernen, langlaufen. Skiausrüstung Skier, Skihelm, Skibrille, Skistöcke,* ***Olympische Winterspiele**:* *alle vier Jahre, eine Medaille gewinnen, olympisches Dorf, Schanze, Eishockeyhalle, Piste, Loipe,* *https://pl.pinterest.com/pin/359373245259805391/* *https://pl.pinterest.com/pin/257760778649830409/* ***Tiere im Winter:*** *Winterschlaf halten, Winterruhe halten, Winterschläfer, überwintern, ein dickes Fell bekommen, sich in Höhlen verkriechen, sich wenig bewegen, wenig fressen.* *https://www.kindernetz.de/infonetz/tiereundnatur/tiereimjahr/winterruhe/-/id=225236/nid=225236/did=100642/ql3nuq/index.html* ***Hausaufgabe**: Bastle 6 Tiere aus Bastelmasse und sage, was sie im Winter machen.*
EKOLOGIA	• woda, oszczędzanie wody, • segregacja śmieci	• co możemy robić na rzecz środowiska naturalnego, • recycling [PROJEKT],	• co można zrobić ze śmieci [PROJEKT]	**Projekt ekologiczny**: *https://www.goethe.de/ins/pl/pl/spr/unt/kum/dfj/sos.html*
WIOSNA / POGODA	• przedwiośnie, pierwsze kwiaty, • przyroda wiosną, • pogoda wiosną	• zjawiska pogodowe: grad, deszcz, mgła, tęcza • roślina – z jakich części się składa i do czego one jej służą	• katastrofy pogodowe, np. huragany, powodzie, • migracje ptaków, • cykl życia motyla	***Wetter**: https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/sachunterricht/wetter/,* *https://www.grundschulkoenig.de/hsu-sachkunde/natur-und-umwelt/wetter/,* ***Quiz zu Temperatur/Thermometer**:* *https://www.schlaukopf.de/grundschule/klasse3/sachkunde/temperatur.htm*
WIELKANOC	• Wielkanoc w Polsce i w Niemczech: zwyczaje, potrawy, wiosenne porządki itd. zob. niżej Tabele 2 i 5			
BEZPIECZNA	• pierwsze zasady ruchu	• zasady ruchu drogowego cd.	• zasady ruchu drogowego cd.	***Fahrradausrüstung**:*

DROGA DO SZKOŁY	drogowego, • bezpieczny rowerzysta • bezpieczny pieszy	• znaki drogowe w Polsce i w Niemczech (różnice),	• znaki drogowe w Polsce i w Niemczech (różnice) cd.	*https://www.fahrradmagazin.net/ratgeber/fahrradausruestung-die-jeder-haben-sollte/* ***Verkehrszeichen**:* *https://www.adac.de/verkehr/recht/verkehrszeichen/* ***Verkehrsregeln für Kinder** (einfach erklärt):* *http://www.vkwodw.de/Tipps/Regeln.htm* ***Quiz Verkehrsregeln**:* *https://www.geo.de/geolino/quiz-ecke/14360-quiz-quiz-seid-ihr-fit-im-radfahren*
WIEJSKA ZAGRODA	• zwierzęta w gospodarstwie,	• rośliny użytkowe, pożytki z roślin (syropy, przyprawy, oleje, żywność itd.), • pożytki ze zwierząt (mięso, mleko, jaja, puch, wełna itd.),	• owady w sadzie i w ogrodzie: pożyteczne i szkodniki, • pszczoły i miód, • prace w polu i w ogrodzie, pomoc w gospodarstwie	***Tiere auf dem Bauernhof und ihre Kinder:*** *https://pl.pinterest.com/pin/732468326881889119/* ***Hausaufgabe**: Kinder bereiten ein Memoryspiel zum Thema: Haustiere* ***Nutzpflanzen:*** *Getreidearten: Weizen, Roggen, Dinkel, Hafer, Gerste, Hirse, Dinkel* *https://pl.pinterest.com/pin/603552787546195539/* ***Getreide und Korn:*** *https://www.materialguru.de/wp-content/uploads/pdf/sachkunde/getreide/arbeitsblatt-getreide-und-korn-abbildungen.pdf* ***Mini-Projekt zum Thema Getreide:*** *https://www.pinterest.pt/pin/555420566538068339/* **Produkte vom Bauernhof:** *https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/sachunterricht/bauernhof/* **Film: Welche Tiere leben auf dem Bauernhof** *https://www.youtube.com/watch?v=xn54tYFRbIo* **Aufgaben auf dem Bauernhof:** *https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/sachunterricht/bauernhof/*

				Lied: Ferien auf dem Bauernhof *https://www.youtube.com/watch?v=oTUBEElafL8*
LATO	• wakacje (→ też: WAKACJE, KRAJOBRAZY)	• żniwa, chleb – jak powstaje i z czego (→ też: WIEJSKA ZAGRODA)	• droga Słońca nad Ziemią w zależności od pory roku, • zjawiska pogodowe: burza, • różne rodzaju deszczu, • tęcza • sporty letnie, igrzyska olimpijskie,	**Warum gibt es Jahreszeiten?** **Film**: https://www.youtube.com/watch?v=eQnZZvKf4Y0 **Wie entsteht ein Gewitter? Warum blitzt und donnert es?** https://www.lernspass-fuer-kinder.de/aktuell/wie-entsteht-ein-gewitter/ **Wetter:** https://pl.pinterest.com/pin/621989398511155812/ **Regen. Wasserkreislauf:** https://www.pinterest.it/pin/633318766338018556/ **Experiment:** https://www.youtube.com/watch?v=pc5CUdzUs0Q **Wie entsteht ein Regenbogen: Text, Schemas und Experiment:** https://www.kindersache.de/bereiche/wissen/natur-und-mensch/wie-entsteht-ein-regenbogen **Spiel: Es regnet** https://www.kitapoint.de/krabbelgruppe/spiele-ab-1-jahr/aktionsspiele/es-regnet/
NASZ ŚWIAT	• poznajemy nasz region, • Polska, Niemcy, Unia Europejska – symbole,	• kontynenty i oceany, • kraje w Europie, mieszkańcy, flagi, stolice, • znane miasta, np. Toruń – pierniki, Kopernik, krzywa wieża; Nürnberg – Dziadek do orzechów, pierniki, Dürer; Wien – *Sacher Torte*, Sisi, bitwa pod Wiedniem,	• kontynenty i oceany cd, • kraje w Europie cd., ciekawostki, • główne miasta i zabytki / ciekawe miejsca w Polsce (np. Biskupin, Malbork, Wieliczka) i w Niemczech,	**Das Lied der Kontinente:** https://www.youtube.com/watch?v=xeJUMRVAKVg **Film: Pixi Wissen TV - die Erde - Fragmente** https://www.youtube.com/watch?v=XKnJBZoDROY **Hausaufgabe:** Denke aus und fertige selbständig ein Planspiel zum Thema *Kontinente* an.

		Jan III Sobieski, pałac *Schönbrunn*, • stroje ludowe, • legendy lokalne, np. *warszawska syrenka, die Bremer Stadtmusikanten*,		**Hausaufgabe:** Schreibe Rätsel zu jedem Kontinent nach dem Muster: *Auf welchem Kontinent ……* *Male eine Weltkarte mit allen Kontinenten und Ozeanen.* **Quiz zum Thema „Kontinente"** *nach dem Arbeitsblatt:* *https://www.sachunterricht-grundschule.de/Kontinente-Sachunterricht-Arbeitsblaetter.htm* **Präsentation:** Usedom: Kinder und Spaß (Platforma Projektu *„Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji – kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania")*
WŁAŚCIWE ZACHOWANIE	• zasady dobrego zachowania w klasie, w szkole, w domu, • telefony alarmowe i postępowanie w razie wypadku,	• zasady higieny, drobnoustroje chorobotwórcze, • eleganckie zachowanie przy jedzeniu, • pomagamy starszym (→ też: RODZINA)	• zasady bezpiecznego zachowania w lesie • i nad wodą, • rozpoznawanie roślin (trujących), • zachowanie wobec dzikich zwierząt, • Prawa Dziecka,	***„Knigge", Benimmregeln, Verhaltensregeln:*** *Messer, Löffel, Gabel, rechts, links, niemanden auslachen, sich gegenseitig helfen, konzentriert arbeiten, nach dem Signal ruhig werden, sich melden, wenn man etwas sagen will, leise durch die Schule gehen, den Klassenraum sauber halten…* ***Projekt**: Wir fertigen zusammen **ein Plakat** mit den Klassenregeln an.* *https://pl.pinterest.com/pin/303289356140260696/* *Rettungsschwimmer, ins Wasser springen, keine Abfälle hinterlassen, Pflanzen nicht verletzen, Tiere in Ruhe lassen, nur bekannte, essbare Pilze sammeln, Tiere nicht füttern usw.* ***Comic: Was machst du anders?*** *https://sabineooe.wordpress.com/2015/06/16/comic-verhalten-im-wald/*
MUZYKA I TEATR	• instrumenty muzyczne, , • teatr lalkowy,	• orkiestra, • filharmonia,		***Instrumentenkunde, Arten der Instrumente:*** *Saiteninstrumente, Blasinstrumente,*

	• teatr, przedstawienie [PROJEKT]	• opera, balet		*Schlaginstrumente, Tasteninstrumente, Gitarre, Flügel, Akkordeon, Klavier, Cello, Geige, Harfe, Trommel, Pauke, Blockflöte, Fagott*
KRAJOBRAZY	• Tatry, Bałtyk, Mazury (→ też: WAKACJE, LATO)	• wyżyny, niziny, góry, pobrzeże morskie, pojezierze itd. • Parki Narodowe • działalność człowieka zmienia krajobraz (→ też: HISTORIA),	• rodzaje zbiorników wodnych i wód płynących, • piętra lasu, • piętra gór, • różne biosfery, np. moczary, • rezerwaty przyrody,	**Theater:** *Theater, Puppentheater, Kamishibai-Theater, Theatervorführung, Theaterstück, Musical, Zuschauerraum, Loge, Orchestersitze, Bühne, Treppenhaus, Garderobe, Vorhang, Bühnenmaschinerie,* *Spielszenen entwickeln, sich in der Gruppe ausprobieren, sich in die Rollen einfühlen,* **Hausaufgabe:** *Baut ein Modell eines modernen Theatergebäudes und sagt, aus welchen Räumen es besteht. Lasst eurer Phantasie freien Lauf!* **Landschaftsformen:** *Meer, Küste, Tiefebene, Hochebene, Hochgebirge, Tal, Alm,* *https://br.pinterest.com/pin/350295677268276908/* *Bennene die Landschaften,* ***Malblatt****:* *http://materials.lehrerweb.at/fileadmin/lehrerweb/materials/gs/faecheruebergreifendes/webs/landschaftsformen/arbeitsblaetter/fit.htm* **Nationalparks:** *Naturerbe, Ökosystem schützen, Naturdenkmal, Tiere und Pflanzen überleben, Weltnaturerbe, einen Park einrichten.* **Was sind Großschutzgebiete?** *https://naturdetektive.bfn.de/lexikon/naturschutz/10-dinge-ueber-grossschutzgebiete.html* **Erstelle eine Tabelle:** *Wo befinden sich die größten Nationalparks in Polen und in Deutschland?*
HISTORIA / DZIAŁALNOŚĆ		• dawne miasta, • dawne zawody,	• zamki, rycerze, • wynalazki, np. od ogniska	**Wie ist eine Burg aufgebaut? Film:** *https://www.youtube.com/watch?v=YTEaO4rzPO*

CZŁOWIEKA		• dawniej a dziś – co się zmieniło; • moda wczoraj i dziś, • historia książki, proces powstawania książki [PROJEKT]	do żarówki, • urządzenia AGD w domu i ich funkcje, • różne materiały (drewno, metal itd.) i co z nich robimy, • sposoby komunikacji od wczoraj do dziś,	*8* **Was ist ein Ritter? Film:** https://www.youtube.com/watch?v=qB2QGgkPDLY **Wie wurde man Ritter?** https://www.youtube.com/watch?v=GP3tPusFWMk **Der Ritter und seine Rüstung:** https://pl.pinterest.com/pin/620863498607960029/ https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/sachunterricht/ritter/
KOSMOS		• układ słoneczny: planety, Słońce, księżyc	• loty kosmiczne, • lądowanie na księżycu, • sztuczne satelity, • telekomunikacja (→ też: HISTORIA),	**Wie kreist die Sonne um die Erde?** **Fragmente aus dem Film***: Die Sendung mit der Maus: Sachgeschichte Sonne und Erde* *https://kinder.wdr.de/tv/die-sendung-mit-der-maus/av/video-sachgeschichte-sonne-und-erde-100.html* **Text:** *"Unser Sonnensystem"* ***aus GEOlino*** *https://www.geo.de/geolino/forschung-und-technik/4917-rtkl-weltraum-unser-sonnensystem* **Film: Paxi erkundet den Mond** https://www.lehrer-online.de/unterricht/grundschule/sachunterricht/sache-und-technik/arbeitsmaterial/am/weltraum-und-sonnensystem-paxis-abenteuer-im-all/

TABELA 2: PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA WG. TEMATÓW

TEMAT	Edukacja matematyczna	Edukacja polonistyczna	Edukacja przyrodnicza	Edukacja społeczna	Edukacja językowa – język niemiecki
BOŻE NARODZENIE / ZIMA	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Saisonales/Weihnachten/	• rozwój słownictwa: nazwy potraw, ciast, ozdób, czynności itd., • składanie życzeń,	• zima, • przyroda zimą, • zwierzęta zimą, • pomoc zwierzętom	• zwyczaje świąteczne w Polsce i w Niemczech, • obowiązki członków rodziny podczas	***Weihnachten****: https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/themen/weihnachten/;*

		• opowiadania i wiersze o tematyce Bożego Narodzenia, • kolędy	zimą, • pogoda zimą	przygotowań świątecznych	*https://www.materialguru.de/weihnachten/* ***Tiere im Winter**: https://grundschullernportal.zum.de/wiki/Tiere_im_Winter; https://vs-material.wegerer.at/sachkunde/su_tierwinter.htm*
WIELKANOC / WIOSNA	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Saisonales/Ostern/	• rozwój słownictwa: jw. • składanie życzeń, • opowiadania, wiersze i piosenki o tematyce wielkanocnej, • pisownia wielką i małą literą • przysłowia i porzekadła związane z wiosną, np. *w marcu jak w garncu*	• wiosna, • przyroda wiosną, • zwierzęta wiosną, • pogoda wiosenna	• zwyczaje wielkanocna w Polsce i w Niemczech – różnice, • wiosenne porządki	***Ostern**: https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/themen/ostern/; https://www.materialguru.de/ostern/;* ***März und April in Sprichwörtern**: https://www.aphorismen.de/suche?f_thema=M%C3%A4rz, https://www.aphorismen.de/suche?text=April*
POGODA	• pomiar temperatury, • odczytywanie termometru (i innych diagramów słupkowych),	• rozwój słownictwa (fachowego)	• zjawiska pogodowe, • pomiary pogody, • rodzaje opadów, deszczu	• sposoby radzenia sobie z pogodą, • ubieranie się odpowiednie do pogody, • prace sezonowe na polach,	***Lied**: Regentropfen klopfen von Volker Rosin;* ***Wetter**: https://www.grundschulkoenig.de/hsu-sachkunde/natur-und-umwelt/wetter/;* ***Quiz zu Temperatur/ Thermometer**: https://www.schlaukopf.de/grundschule/klasse3/sachkunde/temperatur.htm https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/sachunt*

					erricht/wetter/
ZWIERZĘTA	• rebusy, krzyżówki, labirynt, szukanie różnic, łączenie punktów, kolorowanie wg. instrukcji - karty pracy ze zwierzętami, np. https://www.raetseldino.de/bilderraetsel.html	• rozwój słownictwa, opowiadania i wiersze o zwierzętach, • lektury, np. *Zaczarowania zagroda, Puc, Bursztyn i goście, O psie, który jeździł koleją*	• zwierzęta: domowe, gospodarskie, leśne, polne, wodne i nadwodne, górskie, nocne, afrykańskie, z dżungli, polarne (*Zaczarowana zagroda*), na pustyni, Wielka Rafa Koralowa itd. • Ptaki i ssaki – różnice, • owady w sadzie i w ogrodzie, • pszczoły i miód, • co jedzą zwierzęta,	• Zachowanie wobec zwierząt (zasady bezpieczeństwa), np. w lesie, wobec obcego psa, • opieka nad zwierzętami domowymi, , • pomagamy zwierzętom w zimie, • schronisko dla zwierząt [PROJEKT], • pożytki ze zwierząt,	***Steckbrief Tiere**: https://www.grundschulkoenig.de/hsu-sachkunde/natur-und-umwelt/tiere/;* ***Tiere im Winter**: https://grundschullernportal.zum.de/wiki/Tiere_im_Winter; https://vs-material.wegerer.at/sachkunde/su_tierwinter.htm;* ***Tiere im Wald**: https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/tests/tiere-im-wald-klasse-2.php;* ***Tiere in Afrika**: http://materials.lehrerweb.at/materials/gs/faecheruebergreifendes/afrika/afrika2.pdf*

TABELA 3a: PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA: EDUKACJA POLONISTYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA I

EDUKACJA POLONISTYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA I	
TREŚCI/ TEMATY/ ZADANIA	PRZYKŁADOWE ŚRODKI JĘZYKOWE / ZADANIA
• liczenie sylab	• np. obiekty w klasie: jednosylabowe – *Uhr, Tisch, Stuhl, Buch, Heft* itd.; dwusylabowe – *Karte, Globus, Klebstoff, Farben, Bleistift* itd.; trzysylabowe – *Lineal, Schultasche, Buntstifte, Zeichenblock* itd. czterosylabowe – *Radiergummi* itd. i inne związane z omawianym w danym momencie tematem
• rozpoznawanie głosek w wyrazach, np. pokoloruj obrazki, których nazwy zaczynają się na „o"; zwracanie uwagi na różnice w wymowie, np. „osa" / „Oma"	• *Oma, Orange, Ohr, Obst, Osterhase, Ozean, Ofen,Opa, Osterei, Oase* itd. – wyrazy na litery poznawane przez dzieci w danym momencie lub poznane wcześniej i utrwalone w celu uniknięcia interferencji

• rozpoznawanie liter w wyrazach, np. zaznacz kolorem literę „e” w wyrazach: d**e**ska, wor**e**k, goryl**e**, **e**lf, **E**gipt itd.; zwracanie uwagi na różnice w wymowie, np. „Eidechse”, „einkaufen” itp.	• ***E**llbogen, **E**rbsen, Ig**e**l, Ins**e**kt, **e**inkaufen, **E**is* itd.
• modele głoskowe, np. balon | | a | | o | |	• dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem
• rebusy	• dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem, https://www.kleineschule.com.de/rebusraetsel.html, https://www.medienwerkstatt-online.de/lws_wissen/vorlagen/showcard.php?id=23332&edit=0, https://pl.pinterest.com/pin/520658406917210415/ (Pinterest wymaga zalogowania się); wprowadzenie do pracy z rebusami dla nauczycieli: https://lehrermarktplatz.de/post/108
• krzyżówki	• dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem, np. https://www.kinder-malvorlagen.com/zum-ausmalen/vorlagen-raetseln-kreuzwortraetsel.php, https://www.raetseldino.de/kreuzwortraetsel-kinder.html, https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/raetsel/kreuzwortraetsel/

TABELA 3b: PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA: EDUKACJA POLONISTYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA II

EDUKACJA POLONISTYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA II	
TREŚCI/ TEMATY/ ZADANIA	PRZYKŁADOWE ŚRODKI JĘZYKOWE / ZADANIA
• bogacenie słownictwa: synonimy, antonimy, np. wesoła, uśmiechnięta, radosna, pogodna itp.	• *fröhlich, froh, freudig, lustig, heiter; fröhlich/traurig, lachen/weinen* itp.
• rozpoznawanie chronologii wydarzeń – opowiadanie historyjek obrazkowych zgodnie z chronologią wydarzeń	• układanie lub uzupełnianie historyjek obrazkowych i nazywanie poszczególnych elementów obrazków – wyrazów kluczowych lub prostych zdań, np. *„Mein Tag”: aufstehen – Ich stehe (um 7 Uhr) auf, Zähne putzen – Ich putze meine Zähne, sich anziehen – Ich ziehe mich an, frühstücken, Frühstück – Ich frühstücke (um 7.30), Schule – Ich gehe in die Schule* itd. lub dowolnych innych historyjek obrazkowych, np. https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/deutsch/bildergeschichten/
• pisownia wielka literą, np. nazwy własne	• pisownia rzeczowników wielką literą – dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem
• składanie życzeń (rozwijanie	• życzenia urodzinowe: *Alles Gute zum Geburtstag, Ich/Wir gratuliere/gratulieren Dir zum Geburtstag, Herzlichen*

kompetencji komunikacyjnej).	*Glückwunsch zum Geburtstag* itd. lub z okazji Bożego Narodzenia, Dnia Babci, Dziadka, Matki, Wielkanocy itd.

TABELA 3c: PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA: EDUKACJA POLONISTYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA III

EDUKACJA POLONISTYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA III	
TREŚCI/ TEMATY/ ZADANIA	PRZYKŁADOWE ŚRODKI JĘZYKOWE / ZADANIA
• części mowy: rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki - odróżnianie	• dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem: nazwy obiektów i osób, nazwy czynności, określenia cech; pytania: *Was ist das? Was macht er/sie? Wie ist das?*
• rodzaje gramatyczne, rodzaj męski, żeński, nijaki	• dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem: *der, die, das*
• liczba pojedyncza i liczba mnoga	• dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem: *der, die, das – die*
• rodziny wyrazów, np. bursztyn – bursztynowy naszyjnik; słowotwórstwo	• rodziny wyrazów, np. *frühstücken, Frühstück,* np. https://www.grundschulkoenig.de/wortfamilien-wortstamm/; wyrazy złożone (dowolne, związane z omawianym w danym momencie tematem), np. *Geburtstagsfest, Geburtstagskuchen, Geburtstagsüberraschung, Geburtstagsfeier, Geburtstagskind* itd., np. https://www.grundschulkoenig.de/zusammengesetzte-nomen/
• zgodność przymiotnika i rzeczownika, rzeczownika i czasownika – liczba, rodzaj	• wyrażenia złożone z przymiotnika i rzeczownika, dowolne, związane z omawianym w danym momencie tematem, np. *ein weißes Hemd, langes Haar, der neue Herd, dunkle Wolken, Gute Nacht* itd.; zdania z podmiotem-rzeczownikiem i orzeczeniem-czasownikiem, dowolne, związane z omawianym w danym momencie tematem, np*. er schwimmt, sie malt, sie frühstücken* itd.
• stopniowanie przymiotników	• dowolne przymiotniki związane z omawianym w danym momencie tematem, np. *groß, größer, am größten / der, die, das größte* itd.
• czasy gramatyczne: czas przeszły, teraźniejszy, przyszły	• dowolne czasowniki związane z omawianym w danym momencie tematem, *kommen,(kam)*, gekommen; machen, (machte)*, gemacht* itd. (*jeśli dzieci znają ten czas, np. z bajek i baśni, których słuchały/słuchają), np. https://www.grundschulkoenig.de/deutsch/2-klasse/verben-tunwoerter/verben-und-zeitformen/, https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/deutsch/zeitformen/, **quiz**: https://www.schlaukopf.de/grundschule/klasse3/deutsch/zeitformen.htm
• tryb rozkazujący - porady (rozwijanie kompetencji komunikacyjnej)	• dowolne czasowniki związane z omawianym w danym momencie tematem, w formie dobrych rad, porad, dot. np. zasad bezpieczeństwa, np. *10 unverzichtbare Tipps für Wanderungen: Wähle eine passende Strecke; Checke das Wetter; Nimm immer Wasser mit; Nimm etwas zu Essen mit; Kleide dich für Wanderungen nach dem Zwiebelprinzip (d.h. ….); Wähle passende Schuhe* itd. (zob. np. https://www.hillwalktours.de/wandern-reiseblog/wandern-fuer-anfaenger-10-unverzichtbare-tipps/)

• przysłowia – znaczenie przenośne wyrażeń językowych	• wybrane przysłowia pasujące do danego omawianego tematu (z polskimi odpowiednikami lub bez), np. *Einem geschenkten Gaul schaut man nicht ins Maul, den Löffel abgeben, sich etwas abschminken, Schwein haben. Wer zuerst kommt, mahlt zuerst, alles ist in Butter, auf etwas stehen, kalte Füße bekommen, mit dem linken Fuß aufstehen*
• zasady ortografii (dziecko już rozumie różnicę pomiędzy zapisem wyrazu i jego wymową) – np. wyrazu, które inaczej się słyszy, inaczej pisze: [lekasz] / lekarz; [japko] / jabłko, [chlep] / chleb itd.; wyrazy, które tak samo się słyszy, a inaczej pisze: u / ó, rz / ż / sz, ch / h itd.	• wybrane różnice w pisowni języka polskiego i niemieckiego, np. inna wymowa tych samych liter i kombinacji liter, np. **E**mil / ***E**mil*, i**ch** / *i**ch***, **z**ebra / ***Z**ebra* itd.; nieme h, np. *Ohr*, dwuznaki, np. *Zu**ck**er*, *Hu**ng**er*, *Fuß* itd.; długie / krótkie samogłoski w języku niemieckim; złożenia samogłoskowe jak *ei, eu, ie*; umaluty i złożenia itd., np. https://www.grundschulkoenig.de/deutsch/rechtschreibung/

TABELA 4a: PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA: EDUKACJA MATEMATYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA I

EDUKACJA MATEMATYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA I	
TREŚCI/ TEMATY/ ZADANIA	PRZYKŁADOWE ŚRODKI JĘZYKOWE / ZADANIA
• utrwalanie pojęcia liczby – liczenie obiektów, rozpoznawanie liczby obiektów, np. oczek na kostce domino; liczby do 10 i do 20	• *eins, zwei, drei… zwanzig*; dowolne wyrazy związane z omawianym w danym momencie tematem, które są liczone przez dzieci, np. *vier Blumen, sechs Autos, neun Puppen* itd., *Zähle und verbinde!*, np. https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html
• rozpoznawanie stosunków liczbowych: więcej / mniej / tyle samo	• *mehr / weniger / gleich viel, Größenvergleich, kleiner, gleich, größer, die Rechenzeichen einsetzen*; np. https://www.kleineschule.com.de/Schule/1Grossenvergleich_0.html
• rysowanie skomplikowanych kształtów po śladzie	• dowolne obrazki i ich nazwy (wyrazy) pasujące do omawianego w danym momencie tematu
• figury geometryczne: koło, trójkąt, kwadrat, prostokąt, owal	• *der Kreis, das Dreieck, das Quadrat, das Rechteck*; *das Oval* np. https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html
• kategoryzowanie, np. porządkowanie wg. kolorów	• nazwy kolorów, dowolne obrazki i ich nazwy (wyrazy) pasujące do omawianego w danym momencie tematu
• kalendarz: dni tygodnia, pory roku, miesiące	• nazwy dni tygodnia, nazwy pór roku, nazwy miesięcy, np. https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html
• tangram: rozpoznawanie elementów, z jakich ułożone są figury	• nazwy kolorów i figur geometrycznych, np. https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html
• dodawanie i odejmowanie w zakresie do 5, 10, 20; zadania tekstowe:	• *Addition, addieren, Plus, Summand(en), Summe / Summenwert, Subtraktion, subtrahieren, Minuend, Minus, Subtrahend, Gleichheitszeichen, Ist-gleich-Zeichen, Differenz, Rechne! Verbinde! Zähle die Zahlen zusammen! Male …*

działania matematyczne	*aus! Schreibe das Ergebnis! Teile die (Sachen) in x Gruppen;* np.: https://www.kleineschule.com.de/mathearbeitsblatter.html; https://www.grundschulkoenig.de/mathe/1-klasse/sachaufgaben-textaufgaben/sachaufgaben-zr-20/)
• rozpoznawanie wzorów i uzupełnianie wzorów; rysowanie wg. wzoru	• *Setze das Muster fort und male es an!* np.: https://www.grundschulkoenig.de/mathe/1-klasse/muster/, https://pl.pinterest.com/pin/309200330658155127/ - Pinterest wymaga zalogowania się)
• znajdowanie różnic	• np. https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/raetsel/fehlersuchbilder/, Fehlersuchbilder kostenlos ausdrucken; Online Fehlersuche: https://www.kleineschule.com.de/fehlerbilder.html
• orientacja prawo /lewo	• np. https://www.materialguru.de/vorschule/links-rechts/
• symetria	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Geometrie/Geometrie/
• przerysowywanie wzoru w skali	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Geometrie/Geometrie/
• mierzenie długości odcinka	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Groessen/Laengen/
• zegar: odczytywanie godziny	• *die Uhr, die Uhrzeit, ein Uhr, zwei Uhr* itd., np. https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html
• szukanie drogi w labiryncie	• np. https://www.raetseldino.de/labyrinth-raetsel.html, https://www.kleineschule.com.de/labyrinth.html
• ceny produktów	• nazwy i ceny produktów w zł i euro, np. https://www.mathemonsterchen.de/Groessen/Geld/Euro/
• kolorowanie wg. instrukcji, np. dany kolor – dana figura geometryczna lub dany kolor – dany wynik działania	• nazwy kolorów, nazwy figur geometrycznych, liczebniki, formuły matematyczne (por. wyżej: https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html)

TABELA 4b: PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA: EDUKACJA MATEMATYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA II

EDUKACJA MATEMATYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA II	
TREŚCI/ TEMATY/ ZADANIA	PRZYKŁADOWE ŚRODKI JĘZYKOWE / ZADANIA
• dodawanie, odejmowanie w zakresie 100	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe2klasse.html
• rozpoznawanie stosunków liczbowych: więcej / mniej / tyle samo	• *mehr / weniger / gleich viel, Größenvergleich, kleiner, gleich, größer, die Rechenzeichen einsetzen*; np. https://www.kleineschule.com.de/Schule/2Grossenvergleich_2.html
• orientacja prawo /lewo	• np. https://www.grundschule-arbeitsblaetter.de/vorschule/links-rechts/
• liczenie obiektów	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe2klasse.html
• mierzenie długości odcinka (wysokości)	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Groessen/Laengen/, https://vs-material.wegerer.at/mathe/m_laenge.htm
• rozpoznawanie wzorów i uzupełnianie wzorów; rysowanie wg. wzoru	• *Setze das Muster fort und male es an!* np.: https://www.grundschulkoenig.de/mathe/1-klasse/muster/, https://pl.pinterest.com/pin/309200330658155127/ - Pinterest wymaga zalogowania się)

• ceny produktów	• nazwy i ceny produktów w zł i euro, np. https://www.mathemonsterchen.de/Groessen/Geld/Euro/
• przerysowywanie wzoru w skali	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Geometrie/Geometrie/
• symetria	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Geometrie/Geometrie/
• liczby w zakresie 1000 – pełne setki, liczby w zakresie 100 – wszystkie	• np. *Zahlen ordnen*: https://www.kleineschule.com.de/Schule/2Ordne_1.html, *gerade und ungerade Zahlen*: https://www.kleineschule.com.de/Schule/2GeradeUngerade_2.html; *Zahlenfolgen*: https://www.kleineschule.com.de/Schule/2Zahlenfolgen_1.html;
• rzędy dziesiątek i jedności	• *Zehner, Einer,* np. https://www.kleineschule.com.de/Schule/2Zahldarstellung_1.html
• szukanie drogi w labiryncie	• np. https://www.raetseldino.de/labyrinth-raetsel.html, https://www.kleineschule.com.de/labyrinth.html
• zegar: odczytywanie godziny, czas trwania	• *Wie spät ist es jetzt? Wie lange dauert es bis…? die Zeiger, Beginn, Ende, Dauer, Viertel, halb,* itd., np. https://www.kleineschule.com.de/mathe2klasse.html
• tangram: rozpoznawanie elementów, z jakich ułożone są figury oraz układanie figur z zadanych elementów	• nazwy kolorów i figur geometrycznych, np. https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html, https://www.mathemonsterchen.de/Geometrie/Geometrie/
• kolorowanie wg. instrukcji, np. dany kolor – dana figura geometryczna lub dany kolor – dany wynik działania	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe2klasse.html
• kalendarz: miesiące, kwartały	• nazwy dni tygodnia, nazwy pór roku, nazwy miesięcy (utrwalenie), np. https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html
• mnożenie i dzielenie w zakresie 30 – wszystkie liczby i 100 – pełne dziesiątki	• *Multiplikation, Faktor, Produkt, multiplizieren, verdoppeln, verdreifachen, Division, dividieren, halbieren, Dividend, Divisor, Quotient,* np. https://www.mathemonsterchen.de/Zahlenraum-bis-1-000/Multiplikation-und-Division/, https://www.kleineschule.com.de/mathe2klasse.html

TABELA 4c: PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA: EDUKACJA MATEMATYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA III

EDUKACJA MATEMATYCZNA + EDUKACJA JĘZYKOWA – JĘZYK NIEMIECKI – KLASA III	
TREŚCI/ TEMATY/ ZADANIA	PRZYKŁADOWE ŚRODKI JĘZYKOWE / ZADANIA
• odczytywanie diagramów słupkowych	• np. https://www.uebungskoenig.de/mathe/5-klasse/diagramme/, https://www.commoncoresheets.de/BarGraphs.php
• mnożenie i dzielenie w zakresie 100	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe3klasse.html, https://www.grundschulkoenig.de/mathe/3-klasse/
• dodawanie i odejmowanie w zakresie 1000	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe3klasse.html, https://www.grundschulkoenig.de/mathe/3-klasse/
• rozpoznawanie stosunków liczbowych: więcej / mniej / tyle samo w połączeniu z działaniami	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe3klasse.html, https://www.grundschulkoenig.de/mathe/3-klasse/

• obliczanie obwodu figur z odcinków prostych	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe3klasse.html, https://www.grundschulkoenig.de/mathe/3-klasse/
• przerysowywanie wzoru w skali	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe3klasse.html, https://www.grundschulkoenig.de/mathe/3-klasse/
• przerysowywanie wzoru w symetrii	• np. https://www.kleineschule.com.de/mathe3klasse.html, https://www.grundschulkoenig.de/mathe/3-klasse/
• odwzorowywanie skomplikowanych wzorów i figur, rzuty brył	• np. https://www.mathemonsterchen.de/Geometrie/Wuerfelbauten/, https://www.kleineschule.com.de/mathe1klasse.html _Bauen mit Wuerfeln, https://www.mathemonsterchen.de/Geometrie/Geometrie/

TABELA 5: PRZYKŁADOWE PROJEKTY EDUKACYJNE:

TEMATY		**PRYKŁADOWE MATERIAŁY I ZADANIA W JĘZYKU NIEMIECKIM**
WAKACJE	• robimy i puszczamy latawca (→ też JESIEŃ, WIOSNA, LATO)	***Drachen basteln:*** *https://www.geo.de/geolino/basteln/19411-rtkl-drachen-basteln-so-bastelt-ihr-einen-papierdrachen*
JESIEŃ	• wróżby andrzejkowe (Polska) • pochód św. Marcina (Niemcy, Austria) • pochód św. Łucji (Szwecja)	***St. Martinszug:*** *Wir organisieren St. Martinszug durch die Straßen um die Schule*
RODZINA	• konkurs: moje ulubione dane: przepis + fotografia • drzewo rodzinne • Dzień Matki, Dzień Ojca • Dzień Babci i Dziadka	***Ideen für den Opa und Oma Tag:*** *https://www.pinterest.de/gritnoack3/oma-opa-tag/*
BOŻE NARODZENIE	• Mikołajki • pieczemy pierniki	***Weihnachten:*** *https://www.kinderspiele-welt.de/weihnachten*
ZIMA	• pomoc zwierzętom w zimie, • hodowanie kryształów soli, • Dzień Babci i Dziadka	***Vögel im Winter:*** *Wir basteln ein Vogelhaus: https://kleinliebchen.de/vogelhaus-aus-milchtueten-basteln/* ***Vogelfütterung:*** *https://www.haus-der-kleinen-forscher.de/de/praxisanregungen/experimente-fuer-kinder/exp/manche-voegel-sind-noch-da*

EKOLOGIA	• recycling: co można robić ze śmieci	***Projekt ekologiczny:*** *https://www.goethe.de/ins/pl/pl/spr/unt/kum/dfj/sos.html*
WIOSNA / POGODA	• hodowanie rzeżuchy • hodowanie fasolki • cykl życia motyla (→ też: ROŚLINY I ZWIERZĘTA) • dzień św. Patryka, święto przyjaźni (17 marca, Irlandia) • pierwszy dzień wiosny, Marzanna (Polska)	***Kresseanbau:*** *https://www.youtube.com/watch?v=2hAUv5yyQDc* ***Lebenszyklus eines Schmetterlings****:* *Eric Carle, Die kleine Raupe Nimmersatt, 2018 (28. Auflage), Gerstenberg* ***Inne:*** *https://www.umwelt-im-unterricht.de/* *https://www.goethe.de/de/spr/unt/kum/clg/inh.html* *https://www.lehrer-online.de/ (materiały bezpłatne, wymagana rejestracja)* *https://www.kinderspiele-welt.de/fruehling*
WIELKANOC	• pisanki • Osterhase: wspólne szukanie jajek	***Wir backen Ostergebäck:*** *https://www.kinderspiele-welt.de/kinderrezepte/backen-zu-ostern.html* ***Ostereiersuche:*** *https://www.grapevine.de/ostereiersuche*
ROSLINY I ZWIERZĘTA	• pomagamy zwierzętom w zimie – budujemy karmik • organizujemy akcję pomocy dla schroniska dla zwierząt • rośliny użytkowe, pożytki z roślin (syropy, przyprawy, oleje, żywność itd.), • pożytki ze zwierząt (mięso, mleko, jaja, puch, wełna itd.), • owady w sadzie i w ogrodzie: pożyteczne i szkodniki, • pszczoły i miód, • parki narodowe	***Vögel im Winter:*** *Wir basteln ein Vogelhaus: https://kleinliebchen.de/vogelhaus-aus-milchtueten-basteln/ , beobachten Vögel, erstellen ein Protokoll und vergleichen die Ergebnisse.* ***Vogelfütterung:*** *https://www.haus-der-kleinen-forscher.de/de/praxisanregungen/experimente-fuer-kinder/exp/manche-voegel-sind-noch-da* ***Frischkäse herstellen:*** *https://www.haus-der-kleinen-forscher.de/de/praxisanregungen/experimente-fuer-kinder/exp/frischkaese-selber-herstellen* ***Lebenszyklus eines Schmetterlings****:* *Eric Carle, Die kleine Raupe Nimmersatt, 2018 (28. Auflage), Gerstenberg*

LATO	• wakacje (→ też: WAKACJE, KRAJOBRAZY) – wystawa fotografii • chleb – jak powstaje i z czego (→ też: WIEJSKA ZAGRODA) – pieczenie chleba • droga Słońca nad Ziemią w zależności od pory roku, • sporty letnie, igrzyska olimpijskie, • zjawiska pogodowe: burza, • różne rodzaju deszczu, • tęcza	***Projekt Olympisches Dorf:*** *Kinder basteln ein olympisches Dorf und beschreiben, wo Sportler um ihre Medaillen kämpfen.* ***Regenschauer:*** *https://www.haus-der-kleinen-forscher.de/de/praxisanregungen/experimente-fuer-kinder/exp/heftige-regenschauer* ***Wir bauen eine Sonnenuhr:*** *https://www.haus-der-kleinen-forscher.de/de/praxisanregungen/experimente-fuer-kinder/exp/lauf-der-sonne*
NASZ ŚWIAT	• poznajemy nasz region, • Polska, Niemcy, Unia Europejska – symbole, • kontynenty i oceany, • kraje w Europie, mieszkańcy, flagi, stolice, • znane miasta, np. Toruń – pierniki, Kopernik, krzywa wieża; Nürnberg – Dziadek do orzechów, pierniki, Dürer; Wien – *Sacher Torte*, Sisi, bitwa pod Wiedniem, Jan III Sobieski, pałac *Schönbrunn*, • ciekawostki, • główne miasta i zabytki / ciekawe miejsca w Polsce (np. Biskupin, Malbork, Wieliczka) i w Niemczech, • stroje ludowe, • legendy lokalne, np. *die Bremer Stadtmusikanten*, *der Rattenfänger von Hameln,*	***Projekt Europa:*** *Unser Klassenraum wird zu Europa. In unterschiedlichen Ecken des Klassenraumes werden Länder mithilfe unterschiedlicher Bilder, Gegenstände, Bücher, Karten, Fahnen und persönlicher Photos visualisiert.* ***Sehenswertes aus der Region:*** *Präsentationen der Kinder über die interessantesten Orte in der Nähe und in der Nachbarregion.* ***Theatervorführung:*** *Kinder führen das Märchen: Die Bremer Stadtmusikanten vor.*
WŁAŚCIWE ZACHOWANIE	• drobnoustroje chorobotwórcze, • wspólnie pomagamy starszym (→ też: RODZINA)	***Kinderrechte****:* *https://www.unicef.de/informieren/schulen/unterrichtsmaterial/-/kinderrechte/107392*
MUZYKA I TEATR	• teatr lalkowy, • przedstawienie teatralne	***Kamishibai-Theaterstück:*** *Wir bereiten ein Kamishibai-Theaterstück für unsere Großeltern vor.*

KRAJOBRAZY	(→ też: WAKACJE, LATO): • Tatry, Bałtyk, Mazury, • Parki Narodowe, • działalność człowieka zmienia krajobraz (→ też: HISTORA), • rodzaje zbiorników wodnych i wód płynących, • piętra lasu, • piętra gór, • różne biosfery, np. moczary, • rezerwaty przyrody,	***Projekt**: **Landschaftsformen und Nationalparks*** *Baue (z.B. auf einem Tablett oder auf einem Karton) aus der Salzmasse verschiedene Landschaftsformen mit Nationalparks. Berücksichtige den Nationalpark, der sich in der Nähe von deinem Wohnort befindet. Markiere die Himmelsrichtungen und sage, welche Landschaften und Nationalparks sich im Norden, im Süden, im Westen und im Osten befinden.* ***Kinder drehen einen Film zum Thema**: Großschutzgebiete bei uns und in der Nachbarregion.*
HISTORIA / DZIAŁALNOŚĆ CZŁOWIEKA	• dawne miasta, • dawne zawody, • dawniej a dziś – co się zmieniło; • moda wczoraj i dziś, • historia książki, • zamki, rycerze, • wynalazki, np. od ogniska do żarówki, • urządzenia AGD w domu i ich funkcje, • różne materiały (drewno, metal itd.) i co z nich robimy, • sposoby komunikacji od wczoraj do dziś • proces powstawania książki – robimy własną książkę • lubimy czytać – konkurs czytelniczy (w języku niemieckim) • zmieniam się, rosnę – kolaż,	***Projekt Burg:*** *Wir machen eine Fotodokumentation einer Burg, die sich in Deiner Nähe befindet und fertigen ein Album. Wir beschreiben die Burg und das Leben der Ritter.* ***Ein Ausflug nach Biskupin:*** *Kinder bereiten Protokolle und berichten beim Elternabend davon, was sie in Biskupin gesehen haben.* ***Projekt "Vom Feuer zur LED-Lampe":*** *Kinder gestalten den Klassenraum zum Lichtmuseum und zeigen verschiedene Stadien der Entwicklung von Lichtquellen.* ***Projekt Buch:*** *Wie hat man früher ein Buch hergestellt, wie macht man das heute. Besuch im Museum und in einer Druckerei.* ***Lesewettbewerb auf Deutsch*** ***Projekt: Wir schreiben und drucken unser eigenes Buch***

KOSMOS	• budujemy model układu słonecznego • Księżyc, • Słońce, • loty kosmiczne, • lądowanie na księżycu, • sztuczne satelity, • telekomunikacja (→ też: HISTORA),	***Das bewegte Sonnensystem:*** *https://mint-zirkel.de/2018/03/tolle-umsetzung-der-mitmach-experimente-aus-dem-unterrichtsmaterial-unser-sonnensystem/* ***Sonnensystem-Mobile:*** *https://www.friedrich-schlosser-schule.de/schulleben/projekte/sonnensystem-mobile* ***Leben auf dem Mond:*** *Kinder erforschen und zeigen Unterschiede zwischen dem Leben auf der Erde und auf dem Mond (graphisch, durch Bewegung, mithilfe unterschiedlicher Gegenstände)*

TABELA 6: PRZYKŁADOWY TYGODNIOWY ROZKŁAD TREŚCI NAUCZANIA

Cele lekcji Uczeń potrafi: -wskazać na globusie biegun północny i południowy, operując nazwami: **der Nordpol, der Südpol, die Arktis und die Antarktis** -potrafi rozróżnić dwa kierunki geograficzne, wskazując coś na mapie: (Wo liegt die Arktis/Antarktis?) im Norden, im Süden -rozróżnia faunę dwóch biegunów, przyporządkowując zwierzęta: Die Arktis: **der Eisbär, der Polarwolf, der Polarfuchs, das Rentier**, ewentualnie też: das Walross Die Antarktis: **der Pinguin, der See-Leopard**, **der** Schwarzbrauen-**Albatros**, Beide Pole: der Schwertwal, **die Robbe, der Blauwal**,**-e**, der See-Elefant - odpowiedzieć na pytanie, czy niedźwiedź polarny może zjeść pingwina na obiad i uargumentować odpowiedź (Nie – różne bieguny) - wie, że ludzie żyją w obszarach arktycznych na północy (der Eskimo, -s), natomiast nie na Antarktydzie („Zaczarowana zagroda" z poznanej lektury to stacja badawcza (die Forschungsstation/Polarstation)).	
Poniedziałek	
Słownictwo: *Im Norden liegt die Arktis, im Süden die Antarktis* *Welche Tiere wohnen in Polargebieten?* *Welches Tier wohnt im Norden/Süden?*	**Aktywności:** 1.Pokazywanie bieguna północnego i południowego na mapie. Odpowiedzi na pytania z użyciem słów: *Arktis i Antarktis* 2. Zabawa ruchowa wraz z powtarzaniem zwrotu: *Im Norden liegt die Arktis, im Süden*

Die Arktis: der Eisbär, der Polarwolf, der Polarfuchs, das Rentier, das Walross (mors) *Die Antarktis: der Pinguin, der See-Leopard, der Schwarzbrauen-Albatros,* *Beide Pole: der Schwertwal (orka), die Robbe, der Baluwal,-e, der See-Elefant*	*die Antarktis* 3.wypisujemy wszystkie zwierzęta, jakie nam przyjdą do głowy na dużej kartce, a potem rozdzielamy je wg biegunów: *4. Sporządzamy* zwierzęta polarne z papieru, waty, słomek do napojów.
Wtorek	
Słownictwo: *in der Arktis, in der Arktis* *pytania typu: Wo wohnt ein Polarfuchs? Wo wohnt ein Rentier itd.* *w dalszym ciągu:* *die Arktis: der Eisbär, der Polarwolf, der Polarfuchs, das Rentier, das Walross (mors)* *die Antarktis: der Pinguin, der Seeleopard, der Schwarzbrauen-Albatros,* *beide Pole: der Schwertwal (orka), die Robbe, der Baluwal,-e, der See-Elefant*	**Aktywności:** 1. Pokazywanie bieguna północnego i południowego na globusie 2. Dopasowywanie obrazków zwierząt do odpowiedniego bieguna. 3. Rozwiązywanie zagadek typu: *Kann ein Eisbär einen Pinguin zu Mittag fressen, oder nicht?* 4. Praca z czasopismem dla dzieci „Olli und Molli”. Śpiewanie piosenki „Pitsch, patsch Pinguin…“ z ilustracją ruchową i pościgiem orki za pingwinami (2-3 rundy)
Środa, Czwartek	
Słownictwo: *am Nordpol: die Arktis, am Südpol: die Antarktis* die Arktis: der Eisbär, der Polarwolf, der Polarfuchs, das Rentier, das Walross die Antarktis: der Pinguin, der Seeleopard, der Schwarzbrauen-Albatros, Beide Pole: der Schwertwal,, die Robbe, der Baluwal,, der See-Elefant	**Aktywności:** Dzieci przygotowują książeczkę o zwierzętach. Każde dziecko maluje jakieś zwierzątko. W czasie pracy plastycznej nauczyciel podchodzi do uczniów i rozmawia na temat zwierzątka. *Wo lebt …..?* *Was frisst …?* *Was zeichnest du gerade?* *Ist …. groß oder klein?* *Lebt …. im Norden oder im Süden?*
Piątek	
Powtórzenie słownictwa z poprzednich dni.	**Aktywności:** Praca grupowa: Dzieci sporządzają duże mapy, na których malują przedstawicieli

	świata fauny bieguna północnego i południowego. Dzieci opisują, gdzie żyją zwierzęta. Dzieci podpisują plakat. W czasie pracy śpiewamy piosenkę „Pitsch, patsch Pinguin”

5. Metody i techniki nauczania

Cały I etap edukacyjny (klasy 1-3) jest okresem nauczania zintegrowanego bez podziału na poszczególne „przedmioty". Dotyczy to również języka drugiego/ obcego (tu: języka niemieckiego jako języka sąsiada). Zintegrowane nauczanie języka drugiego w praktyce powinno oznaczać to, że niektóre treści programowe dotyczące wybranych zagadnień tematycznych, bloków tematycznych, czy projektów są częściowo (lub w całości) realizowane w języku drugim (tu: niemieckim; por. rozdz. 4 powyżej, Tabele 1, 2, 3a-c, 4a-c i 5), a metody i techniki pracy na zajęciach języka niemieckiego powinny być zbieżne z metodami i technikami pracy na zajęciach prowadzonych w języku ojczystym dzieci (tu: języku polskim). Oznacza to także, że rodzaje ćwiczeń, które mogą i powinny być stosowane podczas zajęć języka niemieckiego, w gruncie rzeczy nie powinny znacząco różnić się od tych, jakie są stosowane w celu wspierania dziecięcego rozwoju języka pierwszego i sprawności poznawczych.

Wychowawcy powinni dążyć do realizacji celów poznawczych, społecznych i językowych (określonych w rozdz. 3.), tworząc bogate środowisko uczenia się, w tym uczenia się języka drugiego, poprzez:

- dostosowanie poziomu przekazywanej wiedzy do możliwości poznawczych dzieci (w tym niestosowanie treści znanych dzieciom jako okazji do wprowadzenia słów i wyrażeń języka niemieckiego),
- wykorzystanie naturalnej dziecięcej ciekawości, chęci poznawania świata i gotowości podejmowania aktywności poznawczej,
- dostosowanie poziomu trudności wykonywanych przez dzieci zadań do ich możliwości poznawczych (w tym niestosowanie zadań zbyt łatwych dla dzieci, ponieważ nie niosą one ze sobą żadnych korzyści poznawczych i są demotywujące dla dzieci[9]),
- ścisły związek nauczanych treści edukacyjnych ze środowiskiem dzieci,
- uwzględnianie potrzeb i doświadczeń uczniów,
- unikanie monotonii dzięki stosowaniu różnorodnych środków dydaktycznych, zadań i form pracy na lekcji,
- stosowanie technik motywujących i aktywizujących,
- dostosowanie, w miarę możliwości, tempa nauczania do indywidualnych predyspozycji uczniów (indywidualizację nauczania).

[9] por. M. Olpińska-Szkiełko, 2014, *Glottodydaktyczne implikacje lingwistycznych badań nad dwujęzycznością i koncepcji wychowania dwujęzycznego*.

Najważniejszymi zasadami metodycznymi na I etapie edukacyjnym jest uczenie się wszystkimi zmysłami, uczenie się przez działanie, doświadczenie i zabawę, czyli całościowe i integrujące podejście do nauczania i uczenia się. Zasady te można najlepiej realizować w pracy metodą projektów oraz w ramach omawiania wybranych (interdyscyplinarnych) bloków tematycznych (por. rozdz. 4 powyżej, Tabele 1, 2, 3a-c, 4a-c i 5).

Włączenie w proces nauczania języka jako środka komunikacji, interakcji i narzędzia przekazywania wiedzy na lekcji wymaga stosowania specyficznych metod i technik pracy dydaktycznej. Mimo że na I etapie edukacyjnym nie odbywa się formalna nauka języka drugiego, nauczyciel musi zdawać sobie sprawę z tego, że ma do czynienia z uczącymi się nowego języka i wspomagać proces rozwoju kompetencji tego języka u dzieci. Cel ten można osiągnąć tylko poprzez stworzenie naturalnej sytuacji uczenia się, która charakteryzuje się tym, że:

- Dla użycia języka drugiego i interakcji językowej istnieje zawsze wyraźny kontekst sytuacyjny i komunikacyjny, tak aby dzieci były w stanie na podstawie tego kontekstu samodzielnie zrekonstruować znaczenie wypowiedzi językowych.
- Nauczyciele starają się przede wszystkim, aby uczniowie ich rozumieli, a więc dostosowują swoje wypowiedzi do ich niedoskonałych umiejętności komunikacyjnych, poprzez stosowanie w swoich wypowiedziach wielu parafraz i powtórzeń.
- Percepcja treści jest ponadto intensywnie wspierana przez zastosowanie wielu różnorodnych bodźców akustycznych, wizualnych, kinestetycznych, rytmicznych itp., np. poprzez bogatą gestykulację i mimikę oraz zastosowanie elementów TPR (ruch), a także użycie wielu pomocy poglądowych, przedmiotów z bezpośredniego otoczenia dziecka, części ubioru, zabawek, obrazków, ilustracji itd.[10]
- Prezentacja treści nauczania odbywa się w sposób poglądowy.
- Kierowane do dzieci wypowiedzi nauczycieli w języku niemieckim nie powinny być natomiast nadmiernie „upraszczane" pod względem leksykalnym i gramatycznym kosztem ich autentyczności komunikacyjnej lub kosztem treści niejęzykowych. Powinny być one natomiast w specyficzny sposób „dostrajane do dziecka". Chodzi tutaj o specyficzne językowe zachowania osób z otoczenia dziecka podczas interakcji komunikacyjnych z nim stosowane w celu ułatwienia mu nabywania języka („*fine-tuning"*). Polegają one na stosowaniu pewnych uproszczeń fonologicznych, syntaktycznych i semantycznych, a także na

[10] por. H. Wode, 1998, *Bilinguale Kindergärten: Wieso? Weshalb? Warum?* oraz J. Arnau, 1994, *Teacher-Pupil Communication When Commencing Catalan Immersion Programs,* s. 47-76; E.M. Day i S.M. Shapson, 1996, *Studies in Immersion Education*, s. 47 i n.

stosowaniu procedur „zwrotnych”, takich jak pytania, powtórzenia, rozszerzenia i uzupełnienia dziecięcych wypowiedzi i inne.

Aby osiągnąć sukces w rozwoju kompetencji języka niemieckiego, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na to, że:

- oferta językowa powinna być bogata i zróżnicowana, intensywna, dobrze ustrukturyzowana i motywująca (nowe, interesujące treści i zagadnienia),
- na całym I etapie edukacyjnym powinno się prezentować o wiele więcej wypowiedzi językowych niż wymagać ich formułowania od dzieci,
- wyrażenia językowe powinny być zawsze powiązane z czynnościami, które dzieci obserwują i w których biorą udział,
- wypowiedzi w języku drugim powinny stale towarzyszyć rytuałom lekcyjnym,
- wyrażenia językowe powinny być używane w sytuacjach zrozumiałych dla dzieci, w powiązaniu z interesującymi je treściami i działaniami,
- należy stwarzać dzieciom wiele możliwości powtarzania wypowiedzi nauczycieli,
- materiał językowy powinien być ukształtowany spiralnie, aby dać dzieciom możliwość powtarzania treści, które zostały wprowadzone wcześniej, powracanie do nich w coraz to nowych ćwiczeniach i zadaniach,
- uwaga nauczycieli powinna być skierowana na treść, a nie na formę wypowiedzi językowych dzieci; w żadnym wypadku nie należy poprawiać błędów gramatycznych, czy błędów wymowy dzieci, lecz powtarzać ich wypowiedzi w prawidłowej formie, tak aby usłyszały ich bezbłędną wersję.

W celu podniesienia efektywności nauczania języka drugiego (niemieckiego) nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej (lub nauczyciele języka obcego) mogą stosować także wybrane techniki dydaktyczne, wspomagające proces rozwoju kompetencji językowej u dzieci, takie jak:

- specyficzne techniki pracy nad rozwojem słownictwa,
- techniki pracy nad rozwojem sprawności rozumienia wypowiedzi ustnych i tekstów pisanych,
- wspomaganie rozwoju językowego przez zastosowanie elementów formalnego nauczania języka drugiego, np. nauki wymowy i ortografii.

6. Materiały dydaktyczne

Materiały dydaktyczne w języku niemieckim, stosowane na zajęciach edukacji wczesnoszkolnej, które w sensie fachowym i językowym są odpowiednie dla dzieci na I etapie edukacyjnym, stanowią wyzwanie wymagające sporych nakładów pracy nauczycieli.
Od początku na zajęciach edukacji zintegrowanej prowadzonych w języku niemieckim mogą i powinny być stosowane dwa rodzaje pomocy naukowych i materiałów:

- autentyczne materiały przeznaczone dla dzieci – rodzimych użytkowników języka drugiego (por. przykłady zebrane w Tabelach 1-5 w rozdz. 4),
- zaadaptowane i tworzone na miejscu materiały, specjalnie dostosowane do potrzeb dzieci uczących się drugiego języka. Materiały te mogą także powstawać w trakcie trwania programu dzięki kreatywności i doświadczeniom nauczycieli.

Przy wyborze materiałów dydaktycznych należy uwzględnić to, że:

- możliwie najbardziej intensywny i wszechstronny kontakt z językiem niemieckim wiedzie do lepszej znajomości tego języka u dzieci,
- ważne jest to, aby uczniowie otrzymywali możliwie dużo bodźców językowych z różnych źródeł, a więc należy umożliwić im jak najszerszy dostęp do niemieckojęzycznych mediów zarówno drukowanych, jak i on-line, takich jak książki dla dzieci, czasopisma, gry, filmy, gry i programy komputerowe, strony internetowe itd. (nauczanie multimedialne),
- materiały dydaktyczne powinny odzwierciedlać autentyczne użycie języka niemieckiego, który tylko w ten sposób może spełnić rolę środka komunikacji, interakcji i przekazu informacji na lekcji,
- materiały dydaktyczne (szczególnie te adaptowane i tworzone przez nauczycieli) nie powinny być „upraszczane" pod względem leksykalnym i gramatycznym kosztem ich autentyczności komunikacyjnej lub kosztem treści niejęzykowych, natomiast powinny być dostosowane do poziomu poznawczego uczniów, stanu ich wiedzy ogólnej i przedmiotowej i wiedzy o świecie.

7. Kontrola osiągnięć ucznia

7.1. Oczekiwane efekty programu na I etapie edukacyjnym

Uczeń po ukończeniu klasy 3 powinien:

- być dobrze przygotowany do podjęcia nauki na kolejnym etapie edukacyjnym,
- być dobrze przygotowany do kontynuowania nauki w programie, a więc akceptować, rozumieć i umieć pracować w języku niemieckim na lekcji,

- umieć działać w różnych sytuacjach komunikacyjnych w szkole i poza szkołą,
- być otwarty na kontakty z różnymi osobami, w tym także z obcokrajowcami,
- umieć współdziałać w grupie,
- dobrze rozumieć treść wypowiedzi ustnych związanych z tematem lekcji w języku polskim i niemieckim,
- potrafić samodzielnie zrozumieć treść krótkich tekstów pisanych w języku polskim i niemieckim,
- produkować poprawne wypowiedzi w języku polskim oraz podejmować próby wyrażania się w języku niemieckim, nawet jeśli jego wypowiedzi nie są całkowicie poprawne pod względem gramatycznym,
- potrafić poprawnie pisać w języku polskim oraz znać podstawowe zasady ortografii języka niemieckiego i podejmować próby pisania znanych słów i wyrażeń.

7.2. Pomiar osiągnięć uczniów

Pomiar osiągnięć uczniów w zakresie kompetencji języka ojczystego oraz w zakresie kompetencji przedmiotów niejęzykowych nie różni się pod żadnym względem od pomiaru osiągnięć w klasach jednojęzycznych. Natomiast pomiar osiągnięć w zakresie kompetencji języka niemieckiego wymaga stosowania specjalnych środków i technik. Ponieważ na I etapie edukacyjnym nie odbywa się formalna nauka języka drugiego, nie stosuje się kontroli osiągnięć w formie tradycyjnych testów poprawności językowej (testów gramatycznych i leksykalnych).

Na etapie wczesnoszkolnym można użyć poniższego arkusza oceny umiejętności językowych. Arkusz ten może być stosowany po każdym roku nauki dziecka. W takim przypadku dostarcza on nauczycielowi wiedzy na temat dokonywanych przez ucznia postępów językowych na przełomie lat, jak i pozwala na określenie poziomu opanowania L2 przez konkretnego ucznia w odniesieniu do grupy. Taka perspektywa umożliwia zindywidualizowane wspieranie językowe zarówno ucznia, który wykazuje niższy poziom umiejętności w stosunku do poziomu grupy, jak i ucznia, który wykazuje zdecydowanie wyższy poziom opanowania umiejętności językowych w stosunku do poziomu całej grupy. Arkusz ten wskazuje także na dwa istotne parametry, które zazwyczaj nie są brane pod uwagę, jednakże zdecydowanie poszerzają wiedzę na temat procesu nabywania języka przez ucznia. Tymi parametrami są: nastawienie ucznia do języka drugiego, jak i stosowane przez ucznia strategie językowe.

Rozumienie i produkowanie komunikatów zostało w arkuszu zaproponowane w odniesieniu do konkretnych obiektów czy sytuacji, np. rozumienie symboli językowych określających warzywa, owoce, kolory czy obiekty znajdujące się w drodze do szkoły. Ponieważ treści nauczania w klasach są podobne, ale nie identyczne, nauczyciel może wymieniać badane zakresy leksykalne zgodnie z przerabianymi przez siebie treściami nauczania. Operacjonalizacja umiejętności językowych nastąpiła poprzez wyznaczenie trzech i więcej określeń/wyrażeń/słów jako poziom opanowania danej cząstkowej sprawności językowej.

W zakresie pomiaru receptywnych umiejętności uczniów w języku drugim (rozumienia ze słuchu) proponujemy następującą skalę oceny i następującą interpretację umiejętności językowych ucznia[11]:

*** - *das Kind versteht die Bezeichnungen von 3 und mehr Objekten;* co oznacza: *das Kind identifiziert drei oder mehr Objekte auf den Bildern / das Kind nennt drei oder mehr Objekte in L1 oder L2 / das Kind erteilt drei oder mehr korrekte Antworten in L1 oder L2*;

** - *das Kind versteht die Bezeichnungen von 2 Objekten;* co oznacza: *das Kind identifiziert zwei Objekte auf den Bildern / das Kind nennt zwei Objekte in L1 oder L2/ das Kind erteilt zwei korrekte Antworten in L1 oder L2*;

* - *das Kind versteht die Bezeichnung von 1 Objekt*; co oznacza*:* d*as Kind identifiziert ein Objekt auf den Bildern / das Kind nennt ein Objekt in L1 oder L2 / das Kind erteilt eine korrekte Antwort in L1 oder L2*;

0 - das Kind versteht keine Bezeichnung; co oznacza: *das Kind identifiziert kein Objekt /das Kind nennt kein Objekt in L1 oder L2 /das Kind erteilt keine korrekte Antwort in L1 oder L2*;

x - nicht feststellbar.

W pomiarze osiągnięć uczniów w zakresie sprawności receptywnych w języku niemieckim należy wziąć pod uwagę to, że o opanowaniu danej umiejętności świadczy nie tylko reakcja dziecka na polecenie nauczyciela, ale także jego wypowiedzi formułowane w języku ojczystym lub drugim (L1 lub L2).

W zakresie pomiaru produktywnych umiejętności uczniów w języku drugim (mówienia) proponujemy następującą skalę oceny i następującą interpretację umiejętności językowych ucznia:

*** - *das Kind nennt drei oder mehr Objekte in L2 / das Kind erteilt drei oder mehr korrekte Antworten in L2;*

** - *das Kind nennt zwei Objekte in L2 / das Kind erteilt zwei korrekte Antworten in L2;*

[11] Bielicka, Małgorzata, 2019, *Posener Beobachtungs- und Einschätzbogen zur Erfassung des L2-Standes von Kindern in bilingualen Einrichtungen,* s. 169-196.

** - das Kind nennt ein Objekt in L2 /das Kind erteilt eine korrekte Antwort in L2;*

0 - das Kind nennt kein Objekt /das Kind erteilt keine korrekte Antwort in L2;

x - nicht feststellbar.

Datum der Bewertung:
Name des Kindes:
Alter des Kindes:
LehrerIn:

Einstellung des Kindes zur deutschen Sprache[12]					
	trifft zu	trifft eher zu	trifft eher nicht zu	trifft nicht zu	nicht feststellbar
Das Kind lächelt; es ist froh.					
Das Kind drückt spontan Begeisterung aus.					
Das Kind zeigt sich deutschsprachigen Lehrern gegenüber aufgeschlossen.					
Das Kind zeigt sich anderen Kindern gegenüber aufgeschlossen.					
Das Kind ist traurig.					
Das Kind nimmt gern an deutschsprachigen Aktivitäten teil.					
Das Kind beteiligt sich bis zum Ende an den Aktivitäten, die auf Deutsch verlaufen.					
Das Kind erklärt gerne die Anweisungen des Lehrers, falls seine Spielkameraden Verständnisprobleme haben.					
Das Kind schlägt neue deutschsprachige Aktivitäten vor oder bittet um ihre Wiederholung.					
Das Kind akzeptiert die Anwesenheit der deutschen Sprache im Kindergarten/ in der Schule.					
Andere Verhaltensweisen des Kindes, die mit der Zweisprachigkeit zusammenhängen:					

Kommunikative Strategien					
	trifft zu	trifft eher zu	trifft eher nicht zu	trifft nicht zu	nicht feststellbar
Das Kind wiederholt ein Wort/eine Wortgruppe um das Gespräch aufrechtzuerhalten (Imitation).					
Das Kind wendet chunks an, z. B. *ich bin dran, ich bin fertig, ich kann das*.					
Das Kind wendet Reduktionen an, z. B. anstatt *aufheben, puzzeln*, sagt es *machen*, anstatt der Bezeichnung eines Objektes sagt es *Ding.*					
Das Kind wendet Paraphrasen (sinnverwandte Wortgruppen) an z. B. anstatt *Brille aufsetzen* sagt das Kind *Brille anziehen.*					
Das Kind fragt nach der Bedeutung der Wörter.					
Das Kind korrigiert seine eigenen Aussagen.					
Das Kind korrigiert die Aussagen anderer Kinder.					
Das Kind wechselt von einer Sprache in eine andere.					
Das Kind spielt mit der Sprache, indem es z. B. neue Reime bildet.					

[12] Für alle Teile der Diagnose werden nur die Reaktionen des Kindes im deutschsprachigen Kontext berücksichtigt.

Egozentrisches Sprechen: das Kind benutzt die Zweitsprache, um seine Handlungen zu kommentieren oder zu steuern.					
Das Kind bildet neue Wörter – Neologismen z. B. *Regenwurm-Krankenhaus*.					
Beispielsituationen, in denen das Kind Kommunikationsstrategien anwendet:					

Rezeptive Leistungen des Kindes – Hörverstehen[13]					
	***	**	*	0	x
Das Kind kann auf Bildern Räume zeigen (z. B. *Küche, Schlafzimmer, Bad*) oder, vom Lehrer aufgefordert, sich dorthin begeben.					
Das Kind reagiert korrekt, wenn im spontanen Gespräch die Bezeichnungen für Familienmitglieder benutzt werden (z. B. *Wo ist jetzt deine Mama? Wo wohnt dein Opa?*) oder es kann die Personen richtig auf Bildern identifizieren (z. B. *Zeig mal bitte Oma*).					
Das Kind reagiert korrekt, wenn Tiernamen im spontanen Gespräch benutzt werden (z. B. *Hast du einen Hund, eine Katze, einen Hamster usw.*) oder es zeigt Tiere auf Bildern (z. B. *Wo ist eine Katze?).*					
Das Kind reagiert korrekt, wenn Farbbezeichnungen im spontanen Gespräch benutzt werden (z. B. *nimm mal bitte den roten Ball*) oder es zeigt Objekte auf Bildern, die eine bestimmte Farbe haben *(*z. B. *Was ist rot, gelb, blau?*).					
Das Kind reagiert korrekt, wenn Obstbezeichnungen im spontanen Gespräch benutzt werden (z. B. *nimm mal eine Pflaume*) oder es zeigt Früchte auf Bildern (z. B. *Apfel, Birne, Pflaume, Apfelsine*).					
Das Kind reagiert korrekt, wenn Gemüsebezeichnungen im spontanen Gespräch benutzt werden (z. B. *nimm mal eine Karotte*) oder es zeigt das Gemüse auf Bildern (z. B. *Kartoffeln, Karotten, Erbsen, Petersilie*).					
Das Kind reagiert korrekt, wenn man ihm erklärt, wo sich Objekte befinden (z. B. *dein Auto ist oben*) bzw. es zeigt korrekt die Lage der Objekte auf Bildern (z. B. *das ist links/ rechts/ unten/ oben).*					
Gefragt nach Fahrzeugen antwortet das Kind korrekt (z. B. *Womit fährst du zum Kindergarten?)* oder es kann Fahrzeuge auf Bildern zeigen (z. B. *Wo ist die Straßenbahn, das Auto, das Flugzeug, der Zug?).*					
Das Kind reagiert korrekt, wenn im spontanen Gespräch Objekte genannt werden, die sich auf dem Weg zum Kindergarten befinden (z. B. *Musst du über einen Zebrastreifen gehen?)* oder es kann sie auf Bildern zeigen					

[13] Berücksichtigt werden sowohl die Äußerungen des Kindes in L1, als auch in L2, denn beide Arten der Äußerungen zeugen von den Hörverstehensleistungen der Kinder.

(z. B. *Wo ist die Haltestelle, der Zebrastreifen, das Verkehrsschild, die Ampel*?).					
Aufgefordert von der Lehrperson eine Handlung auszuüben z. B. *singe, male, setz dich, sag mal* reagiert das Kind korrekt.					
Das Kind versteht Lehraufträge, die selten oder noch nie formuliert wurden.					
Nach dem Hören des Textes, von einer Lehrperson mit Unterstützung der Körpersprache gelesen, beantwortet das Kind sinngemäß die Fragen zum Text.					
Nach dem Hören des Textes von einer CD beantwortet das Kind sinngemäß die Fragen der Lehrperson zum Text.					
Bemerkungen und Beispiele:					

Produktive Leistungen des Kindes Äußerungen des Kindes in L2					
	***	**	*	0	x
Das Kind kann andere Menschen begrüßen *(z. B. Hallo, Guten Tag, Guten Morgen).*					
Das Kind kann sich von anderen Menschen verabschieden (z. B. *Tschüss, Auf Wiedersehen, bis dann, bis morgen, bis nächste Woche*).					
Das Kind benutzt im spontanen Gespräch Raumbezeichnungen (z. B. *Küche, Schlafzimmer, Bad, Garderobe*) oder es kann Räume nennen, die auf Bildern dargestellt sind.					
Das Kind benutzt im spontanen Gespräch Namen der Familienmitglieder (z. B. *Mutter, Vater, Bruder, Schwester, Oma, Opa*) oder es kann die Personen nennen, die auf den Bildern dargestellt sind.					
Das Kind benutzt im spontanen Gespräch Tierbezeichnungen (z. B. *Hund, Katze, Vogel, Pferd, Löwe, Elefant usw.*) oder es kann die Tiere nennen, die auf Bildern dargestellt sind.					
Das Kind benutzt im spontanen Gespräch Farbbezeichnungen oder es kann die Farben nennen, die auf den Bildern dargestellt sind (z. B. *Welche Farbe hat das Auto auf dem Bild? Welche Farbe hat das Kleid?* usw.).					
Das Kind benutzt im spontanen Gespräch Obstbezeichnungen oder es kann die Früchte nennen, die auf den Bildern dargestellt sind (z. B. *Apfel, Birne, Pflaume, Apfelsine*).					
Das Kind benutzt im spontanen Gespräch Gemüsebezeichnungen oder es kann die Gemüsesorten nennen, die auf den Bildern dargestellt sind (z. B. *Kartoffeln, Karotten, Erbsen, Petersilie, Bohnen*).					
Im spontanen Gespräch oder bei der Bildbeschreibung bezeichnet das Kind die Lage der Objekte, indem es z. B. folgende Lokaladverbien benutzt:					

links/rechts/unten/oben.					
Im spontanen Gespräch benutzt das Kind Fahrzeugbezeichnungen oder es kann die Fahrzeuge nennen, die auf den Bildern dargestellt sind (z. B. *eine Straßenbahn, ein Auto, ein Flugzeug, ein Zug*).					
Im spontanen Gespräch benutzt das Kind die Namen von Objekten, die sich auf dem Weg zum Kindergarten (zur Schule) befinden, oder es kann die Objekte auf den Bildern nennen (z. B. *eine Haltestelle, ein Zebrastreifen, ein Verkehrsschild, eine Ampel).*					
Das Kind kann (dem Alter entsprechend) die Zahl der Objekte sagen: *Wie viele Puppen/Autos/Pflanzen sehen wir auf dem Bild?*					
Das Kind kann Tätigkeiten nennen z. B. wenn es folgende Fragen beantwortet: *Was machst du jetzt? Was macht Peter?*					
Das Kind kann kurze Reime oder Wortsequenzen und Dialoge aus Märchen vortragen.					
Das Kind kann zusammen mit der Gruppe kurze Lieder singen.					
Das Kind kann ohne Begleitung der Gruppe kurze Lieder vorsingen.					
Das Kind kann seine Bedürfnisse ausdrücken (z. B. *ich will..., ich möchte..., ich brauche..., ...ist nicht da, hilf mir, ich habe Hunger, ich habe Durst, ich will auf die Toilette, ich bin müde, ...tut weh).*					
Das Kind kann seine Gefühle ausdrücken z. B. *das ist lustig, ich mag ..., ich mag ... nicht, ... gefällt mir, ... gefällt mir nicht, ich bin froh, ich bin traurig.*					
Das Kind kann ein Objekt beschreiben, indem es Adjektive benutzt.					
Nach dem Hören des Textes, von einer Lehrperson mit Unterstützung der Körpersprache gelesen, beantwortet das Kind sinngemäß die Fragen zum Text.					
Nach dem Hören des Textes von einer CD beantwortet das Kind sinngemäß die Fragen der Lehrperson zum Text.					
Das Kind bildet spontane kontextgebundene Äußerungen.					
Das Kind kann Äußerungen produzieren, die zuvor im Kindergarten nicht verwendet wurden.					
Bemerkungen und Beispiele:					

Aussprache					
	sehr korrekt	korrekt	eher inkorrekt	inkorrekt	nicht feststellbar
Das Kind spricht Worte korrekt nach					
Das Kind spricht Worte korrekt aus					

Kontrola bieżących osiągnięć w zakresie języka drugiego jest ściśle związana z pomiarem osiągnięć w zakresie przedmiotów niejęzykowych. Nauczyciele powinni skoncentrować się przede wszystkim na:

- obserwacji „oznak" rozumienia treści przedmiotowych przez uczniów, które mogą przybierać różne formy językowe i niejęzykowe podczas interakcji komunikacyjnych na lekcjach[14],
- gotowości i umiejętności wykonywania poleceń i zadań,
- aktywności uczniów podczas lekcji,
- ocenie reakcji uczniów na bodźce językowe – reakcji niewerbalnych, reakcji w języku polskim oraz reakcji w języku niemieckim.

W zakresie sprawności receptywnych można dodatkowo stosować zadania, sprawdzające stopień rozumienia treści, takie jak na przykład:

- dyktanda rysunkowe,
- porządkowanie historyjek wg kolejności usłyszanego tekstu (por. Tabela 3b),
- zadania typu prawda/fałsz (np. prawdziwy *vs.* fałszywy opis do obrazka),
- przyporządkowywanie słów i wyrażeń obrazkom,
- uzupełnianie wypowiedzi nauczyciela – zdań, wierszyków, historyjek itp.
- uzupełnianie prostych tekstów z lukami.

W zakresie sprawności produktywnych (na I etapie edukacyjnym przede wszystkim mówienia) nauczyciele mogą dodatkowo oceniać:

- stopień poprawności wyuczonych i powtarzanych wypowiedzi dzieci – słów, zwrotów, wierszyków itp.,
- spontaniczność używania wypowiedzi w języku niemieckim przez dzieci,
- adekwatność wypowiedzi dzieci do treści lekcji i sytuacji komunikacyjnej.

Natomiast ze względu na specyfikę programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na I etapie edukacyjnym ocenie nie powinien podlegać stopień poprawności gramatycznej wypowiedzi dzieci.

Ze względu na specyfikę I etapu edukacyjnego kompetencje uczniów w zakresie języka niemieckiego mogą być określane tylko w formie oceny opisowej. Do opisu kompetencji w zakresie języka ojczystego oraz umiejętności przedmiotowych można dołączyć opis sprawności opanowanych przez uczniów także w języku drugim.

[14] por. A. Deppermann i R. Schmitt, 2008, *Verstehensdokumentionen: Zur Phänomenologie von Verstehen in der Interaktion,* s. 222.

Należy przy tym wziąć pod uwagę fakt, iż stopień opanowania danych umiejętności w języku niemieckim przez uczniów zależy od zakresu i stopnia intensywności kontaktów z tym językiem podczas zajęć edukacji wczesnoszkolnej. Im bardziej obszerna, wszechstronna i zróżnicowana jest oferta bodźców językowych i rodzajów zadań na lekcji, tym lepszych efektów można się spodziewać w zakresie rozwoju kompetencji tego języka.

8. Bibliografia:

8.1. Edukacja wczesnoszkolna

- Elementarz XXI wieku, klasa I, Dzień odkrywców, ćwiczenia. Autorzy: Ewa Hryszkiewicz, Barbara Stępień. Red. serii: Bożena Gepert. Warszawa: Nowa Era, 2014.
- Elementarz XXI wieku, klasa I, Edukacja matematyczna, ćwiczenia cz. 1 i 2. Autorzy: Krystyna Bielenica, Maria Bura, Małgorzata Kwil, Bogusława Lankiewicz. Red. serii: Bożena Gepert. Warszawa: Nowa Era, 2015.
- Elementarz XXI wieku, klasa I, Edukacja polonistyczna, przyrodnicza, społeczna, ćwiczenia cz. 1 i 2. Autorzy: Ewa Hryszkiewicz, Barbara Stępień, Joanna Winiecka-Nowak. Red. serii: Bożena Gepert. Warszawa: Nowa Era, 2014.
- Elementarz XXI wieku, klasa II, ćwiczenia cz. 1, 2, 3 i 4. Autorzy: Ewa Hryszkiewicz, Małgorzata Ogrodowczyk, Barbara Stępień, Joanna Winiecka-Nowak. Red. serii: Bożena Gepert. Warszawa: Nowa Era, 2016.
- Elementarz XXI wieku, klasa II, Matematyka, cz. 1, 2, 3 i 4. Autorzy: Krystyna Bielenica, Maria Bura, Małgorzata Kwil, Bogusława Lankiewicz. Red. serii: Bożena Gepert. Warszawa: Nowa Era, 2014.
- Elementarz XXI wieku, klasa III, Edukacja matematyczna, ćwiczenia cz. 1 i 2. Autorzy: Krystyna Bielenica, Maria Bura, Małgorzata Kwil. Red. serii: Bożena Gepert. Warszawa: Nowa Era, 2016.
- Elementarz XXI wieku, klasa III, Edukacja matematyczna, ćwiczenia cz. 1 i 2. Autorzy: Ewa Hryszkiewicz, Małgorzata Ogrodowczyk, Barbara Stępień, Joanna Winiecka-Nowak. Red. serii: Bożena Gepert. Warszawa: Nowa Era, 2016

8.2. Literatura dziecięca (przykłady)

- Baltscheit, Martin, 2008, *Die Geschichte vom Löwen, der nicht schreiben konnte,* Beltz & Gelberg, Weinheim Basel.
- Baltscheit, Martin, 2019, *Löwenherzen weinen nicht,* Beltz & Gelberg, Weinheim Basel.
- Carle Eric, *Brauner Bär, wen siehst denn du?,* Gerstenberg, Hildesheim.
- Carle Eric, *Die kleine Maus sucht einen Freund,* Gerstenberg, Hildesheim.
- Carle, Eric, *Das kleine Chamäleon Kunterbunt,* Gerstenberg, Hildesheim.

- Carle, Eric, *Die kleine Raupe Nimmersatt*, Gerstenberg, Hildesheim.
- Feustel, Ingeborg, 1984, *Bastian und die Pinguine*, Altberliner Verlag, Berlin.
- Maar, Paul, 1997, *Die Maus, die hat Geburtstag heut*, Oetinger Verlag, Hamburg.
- Ramos, Mario, 2003, *Ich bin der Stärkste in der ganzen Welt,* Moritz Verlag, Frankfurt am Main.
- Ramos, Mario, 2007, *Ich bin der Schönste in der ganzen Welt,* Moritz Verlag, Frankfurt am Main.
- Ramos, Mario, 2003, *Ich bin der Stärkste in der ganzen Welt,* Moritz Verlag, Frankfurt am Main.
- Stross, Eugen; Serafin, Luc, 2005, *Das Märchen vom Geburtstagskind, das sich verstecken wollte*, Pattloch Verlag, München.

8.3. Czasopisma dla dzieci (przykłady)

- *Olli und Molli,* Wydawnictwo Sailer Verlag
- *Benni,* Wydawnictwo Sailer Verlag
- *Wapiti,* Wydawnictwo Sailer Verlag

8.4. Książki przyrodoznawcze (przykłady)

- Beyerl Elisabeth, Komm mit in die Au. Tiere erleben, Tyrolia, Innsbruck/Wien.
- Dannecker, E.; Rieger, B. *100 tolle Experimente*, Ravensburger Buchverlag.
- *Das glaubst du nie! Verblüffende Fakten, Rekorde und Vergleiche*, Penguin Random House, London.
- *Entdecke die Welt. Fragen und Antworten*, Parragon Books, Bath.
- Karski, Piotr, *Meer*, Moritz Verlag, Frankfurt am Main.

8.5. Nauka czytania i matematyka (przykłady)

- *Lernen mit Sternen. Das Einmaleins*, Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Formen und Farben*, Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Ich lerne das ABC*, Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Lesegeschichten* (4 Lesestufen), Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Lesen und Schreiben* (4 Lernstufen), Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Mathe* (4 Lernstufen), Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Plus und Minus* (4 Lernstufen), Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Rechnen*, Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Wie spät ist es?*, Parragon Books, Bath.
- *Lernen mit Sternen. Zählen*, Parragon Books, Bath.
- Schwarz, Regina & Timm, Jutta, *Das kleine Hexen-ABC*, Kerle bei Herder, Freiburg.
- *Yakari. Neue Abenteuer zum Lesenlernen.* (3 Lesestufen: *Mein großes Bilder-Lesebuch, Ich lese kurze Geschichten, Ich lese vor und du liest mit*), Kids & Concepts, Stuttgart

8.6. Literatura przedmiotu

- Arnau, Joaquim, 1994, *Teacher-Pupil Communication When Commencing Catalan Immersion Programs*, w: Christer Lauren (red.), *Evaluating European Immersion Programs. From Catalonia to Finland*, Tutkimuksia No 185, Vaasa, s. 47-76.
- Baker, Colin, 2001, *Foundations of bilingual Education and Bilingualism*, Multilingual Matters Ltd., Clevedon et al. Wyd. 3: https://criancabilingue.files.wordpress.com/2013/10/colin-baker-foundations-of-bilingual-education-and-bilingualism-bilingual-education-and-bilingualism-27-2001.pdf
- Bielicka, Małgorzata, 2017a, *Efektywność nauczania języka niemieckiego na poziomie przedszkolnym i wczesnoszkolnym w dwujęzycznych placówkach edukacyjnych w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Poznań.
- Bielicka, Małgorzata, 2017b, *Zróżnicowanie wyników testu na rozumienie zjawisk gramatycznych jako wskaźnik zindywidualizowanych procesów nabywania języka drugiego w grupie dzieci przedszkolnych i wczesnoszkolnych,* w: Lingwistyka stosowana 23/3, s. 91-105.
- Bielicka, Małgorzata, 2019, *Posener Beobachtungs- und Einschätzbogen zur Erfassung des L2-Standes von Kindern in bilingualen Einrichtungen, w:* Iwona Wowro, Mariusz Jakosz, Jolanta Gładysz (red.), *Geöffnetes Zeitfenster nutzen! Frühes Fremdsprachenlernen – zwischen Theorie und Praxis.* V&R unipress, Göttingen, s. 169-196.
- Day, Elaine M. i Shapson, Stan M., 1996, *Studies in Immersion Education*, Multilingual Matters Clevedon.
- Deppermann, Arnulf i Schmitt, Reinholold 2008, *Verstehensdokumentionen: Zur Phänomenologie von Verstehen in der Interaktion*, w: Deutsche Sprache 3, s. 220-245 [https://ids-pub.bsz-bw.de/frontdoor/deliver/index/docId/281/file/Deppermann_Schmitt_Verstehensdokumentationen_2008.pdf].
- *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie.* Council of Europe. Wydawnictwa CODN 2003: https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/attachments/ESOKJ_Europejski-System-Opisu.pdf
- Genesee, Fred, 1987, *Learning through Two Languages. Studies of Immersion and Bilingual Education*, Newbury House Publishers, Cambridge.
- Grucza, Franciszek, 1988, *Zum Begriff der Sprachkompetenz, Kommunikationskompetenz und Kulturkompetenz*. W: Honsza N., Roloff H.-G. (red.), *Daß eine Nation die ander verstehen möge. Festschrift für Marian Szyrocki zu seinem 60. Geburtstag,* Chloe. Beihefte zu Daphnis t.7, Editions Rodopi B.V., Amsterdam.

- Grucza, Franciszek, 1993, *Zagadnienia ontologii lingwistycznej: o językach ludzkich i ich (rzeczywistym) istnieniu.* W: *Opuscula logopedica in honorem Leonis Kaczmarek,* Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Grucza, Franciszek, 1996, *O przeciwstawności ludzkich interesów i dążeń komunikacyjnych, interkulturowym porozumiewaniu się oraz naukach humanistyczno-społecznych.* W: *Problemy komunikacji interkulturowej: Jedna Europa – wiele języków i wiele kultur. Materiały XIX Sympozjum ILS UW i PTLS;* Grucza F., Chomicz-Jung K. (red. naukowa), wyd. Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa.
- Lambert, Wallace, E., i Tucker, Richard, G., 1972, *Bilingual Education of Children. The St. Lambert Experiment,* Newbury House Publishers, Rowley, Massachusetts.
- Lang, Erika, 2014, *Teoria i praktyka nauczania języków obcych w szkole podstawowej. Lingwistyczne i dydaktyczne podstawy koncepcji programu nauczania języka angielskiego i francuskiego w klasach I-IV*, w: Maria Dakowska i Magdalena Olpińska (red.), *Edukacja dwujęzyczna. w przedszkolu i w szkole*. Wydawnictwo Naukowe IKSI UW, Warszawa, s. 47-67 [http://sn.iksi.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/306/2018/09/SN-22-Maria-Dakowska-Magdalena-Olpi%C5%84ska-Edukacja-dwuj%C4%99zyczna.pdf].
- Olpińska-Szkiełko, Magdalena, 2013, *Bilinguale Kindererziehung: Ein Konzept für den polnischen Kindergarten.* Wydawnictwo Naukowe IKSI UW, Warszawa [http://sn.iksi.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/306/2018/09/SN-8-Magdalena-Olpi%C5%84ska-Szkie%C5%82ko-Bilinguale-Kindererziehung.pdf] lub *Wychowanie dwujęzyczne w przedszkolu*: [http://sn.iksi.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/306/2018/09/SN-9-Magdalena-Olpi%C5%84ska-Szkie%C5%82ko-Wychowanie-dwuj%C4%99zyczne-w-przedszkolu.pdf]
- Olpińska-Szkiełko, Magdalena, 2014, *Glottodydaktyczne implikacje lingwistycznych badań nad dwujęzycznością i koncepcji wychowania dwujęzycznego,* w: Lingwistyka Stosowana 9/2014, s. 103–115 [http://alp.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/315/2018/03/Lingwistyka-Stosowana-9_2014.pdf]
- *Promoting language learning and linguistic diversity, An action plan 2004-06*, Office for Official Publications of the European Communities, European Commission, 2004.
- Wode, Henning, 1998, *Bilinguale Kindergärten: Wieso? Weshalb? Warum?* Englisches Seminar und Zentrum für Mehrsprachigkeit und Sprachkontakt der Universität Kiel.